Approved by the Text Book Committee of Madras. (Vide Ft. St. George Gazette Part I-B Page 171, dated 6th March 1923.)

CHITRA :: ::

BHARATAMU

(TELUGU PROSE)

:: :: BY :: ::

P. V. SUBBA RAO

Author of
Suvarnamukhi, Gungabayi, Duryodhana Parabhavam, Buddhi Sagara Vijayam etc.

SECOND EDITION.

PUBLISHED BY
P. V. RAMANAIAH & SON,
GUNTUR.

PRINTED AT
THE VANI PRESS, BEZWADA.

1923.

Higher Grade

1925. T. S. L. C. Examination Detailed Text.

శ్రీ

చిత్రభారతము.

[వచనము]

సువర్ణముఖి, గంగాబాయి, దుర్యోధనపరాభవము, బుద్ధిసాగరవిజయముల

గ్రంథకర్తయగు

వల్లై వేంకటసుబ్బారావుచే

రచియింపఁబడి

బెజవాడ వాణీ ముద్రాక్షరశాలయందు

డి. కే. పంత్ చే

ముద్రింపఁబడి

గుంటూరు నందలి

"పి. వి. రమణాయ్య అండు సన్" వారిచే

ప్రకటింపఁబడియె.

రెండవకూర్పు : 1000.

1923.

DEDICATED

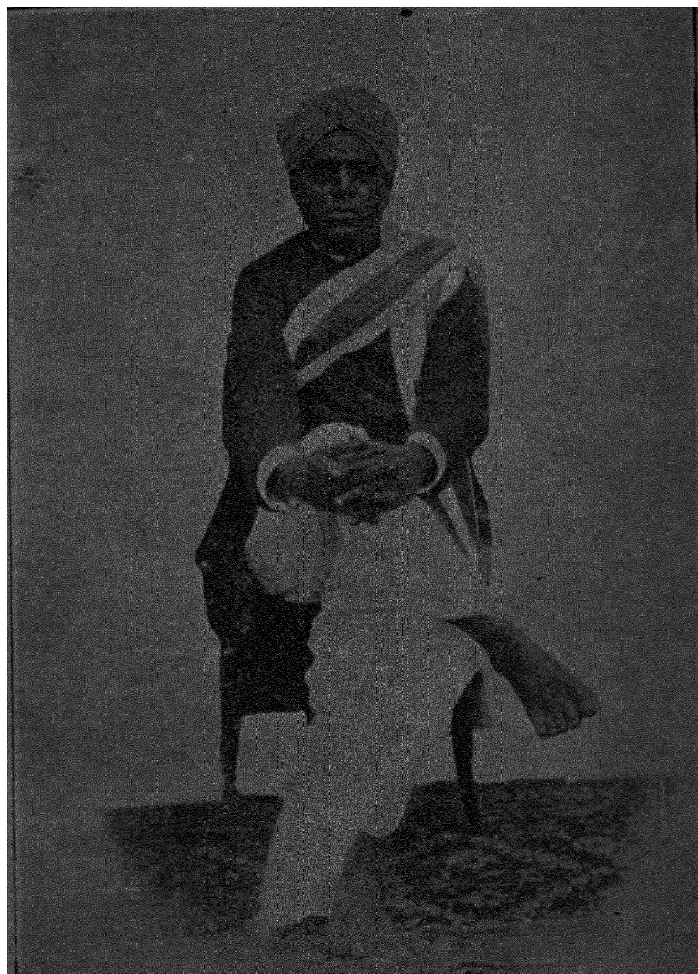
THE SACRED MEMORY

OF

My Reverend and Affectionate Father

PALLE VENKATA RAMANIAH.

(Expired 9th May 1919)

విజ్ఞప్తి

చరిగొండ ధర్మన్న. ఈ కవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; కౌండిన్యగోత్రుఁడు; తిమ్మయ పుత్రుఁడు. ఇతఁడు చిత్రభారత మనెడి యెనిమిదాశ్వాసముల గ్రంథమును జేసి దీని నిమ్మలపల్లి పెద్దనామాత్యున కంకితము చేసెను. కవి శతలేఖినీసుర త్రాణ బిరుదము గలవాఁడై శతలేఖి న్యవధాన పద్య రచన యందు సమర్థుండనియు, తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ ధర్మకవి యించుమించుగా తెనాలి రామకృష్ణకవికాలపువాఁడు. కవిత్వ మనర్గళమయిన ధారకలదయి సలక్షణముగా నున్నది.

ఆర్యులారా

మనోహరం బగు చిత్రభారతంబును బఠింపఁ గథా సంగ్రహంబును వచనరూపమున రచియింప వాంఛ జనింప నిందులకుఁ గడంగితి. ఇం దచ్చటచ్చటం జేర్పఁబడిన పద్యంబులు చిత్రభారతములోనివే. నా వచనరచనయందుఁ గల లోపంబులకుఁ బాఠకమహాశయులు మన్నింపఁ బ్రార్థితులు.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

పల్లె వేంకటసుబ్బారావు.

రెండవకూర్పు పీఠిక.

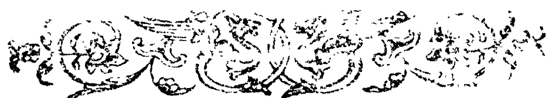
ప్రాజ్ఞశేఖరులగు నో యార్యులారా!

భగవదనుగ్రహమువలనను, పెద్దల యాశీర్వచనబలము చేతను, ఆంధ్రభాషాభిలాషుల యాదరణమునను "చిత్రభారతము" రెండవకూర్పునకు అవసరముగలిగెను. పఠనీయగ్రంథముగ నంగీకరించినందుకు విద్యాశాఖవారికి, తమతమ పాఠశాలలలో నియమించి నాకు ప్రోత్సాహము నిచ్చినందుకుఁ బాఠశాలాధికారులకు, 1925 క్రొయినింగుస్కూళ్ళ హైయరు గ్రేడు పరీక్షకు దీనిని పఠనీయగ్రంథముగ నేర్పఱచినందులకు విద్యాశాఖ వారికి నా కృతజ్ఞతాభివందనముల నర్పించుచున్నాడను.

గుంటూరు, 21—8—23.

ఇట్లు విధేయుడు,
పల్లె వేంకట సుబ్బారావు.

శ్రీ శ్రీనివాసో విజయతే.

చిత్రభారతము.

నైమిశారణ్య మఖిల మునివరశరణ్యమై వెలయుచుండె. అప్పుణ్యక్షేత్రంబున సాత్త్వికజంతులును, లతావితానంబులును, సకల కాలములయందును ఫలించుచు, పుష్పించుచు, విబుధాదులకు సమధికంబుగ మధురయోగ్యాహారంబు లొసంగుచుండు వృక్షములు సంకులములై యుండెను. జంతువు లన్యోన్య వైరంబు లుడిగి యత్యంత సంతోషంబున విహరించును. ఆహా! సాధుసజ్జన సాంగత్యంబున నోరు లేని జంతువులుకూడ నైజదుర్గుణంబుల మాని సంచరింప నేర్చు. ఈవనంబున వసియించు పావన శీలురగు శౌనకాది మునిశ్రేష్ఠులుకూడి సత్రయాగము నొనర్ప సమకట్టిరి. అప్పుడా యాగక్రతువును సందర్శింపఁ గోరి వేదవేదాంగ పారంగతులగు మునులును, యతులును, విద్వాంసులును పెక్కురేగుదెంచిరి. వారలం జూడఁగోరి తపోవిద్యాధనుండును, విమలాచారుండును నగు సూతుండును జనుదెంచె. వారును నాతని సుఖాసీనుం గావించి యాతని ప్రశ్న

మధుర భాషణంబుల శ్రవణానందంబుగ వినిపించి యిట్ల నిరి:—

“తాపసోత్తమా! సమస్త పురాణంబులును, తమ మనఃకమలముననే భద్రముగ నున్నవి గదా. ఏదియే నొక్క దానిని దమ యవిరళ వాగ్ధారచే వచించి మాకెల్లరకుఁ బ్రీతి నొనర్పుము.”

గోమహర్షణతనయుండు వారి పల్కులాలకించి ‘మునివరేణ్యులారా! పుణ్యచరిత్ర మొక్కటి దెల్పెద దత్తావధానులై వినుండ'నియె. వ్యాసప్రోక్తపురాణములలో బ్రహ్మాండమను పేరంబరగునది యొకటి గలదు. అందునే చెప్పఁబోవు కథ వివరింపఁబడియున్నది. తొల్లి పాతాళభువనంబున, భోగవతి యను పురంబొండుండె. దానిని, ఇలావంతుఁడను రాజు పాలించుచుండె. అతఁడు సప్తాంగలక్షణయుతుండై వెలుంగుచున్న నిండుపేరోలగంబున నవరత్నకలిత కనకాసనంబున నాసీనుండై యుండె. ఆ కొలువుకూటమున శ్రీహరినామంబు స్మరించుచు, శుకయోగీంద్రుఁడు ప్రవేశించెను. రాజా శుకునిఁ గాంచి భక్తిపూర్వకంబుగ నమస్కరించుచు నెదురేగి యర్ఘ్య పాద్యము లొసఁగి గౌరవించె.

అంత సుఖాసనాసీనుండైన యోగీంద్రుని రాజిట్లని ప్రార్థించె.

“మహాత్మా! తమ రెఱుంగని దెయ్యదియును లేదు. మిగుల నాశ్చర్య హేతువైన కథ నొక్క దానిని నాకు నానతిండు.”

అనవుడు నిలావంతునకు శుకయోగి యిట్లు చెప్పం దొడంగె.

—♦ తుల్యముని చరిత్రము. ♦—

రాజా! తొల్లి తుల్యుం డను మునిసత్తముం డొక్క డుండె. ఆతండు సుఖదుఃఖములను సమముగం దలంచు మహాత్ముండు. సుహృజ్జనంబుల యెడలను, నమిత్రుల యెడలను సమభావంబున మెలంగు పుణ్యాత్ముండు. ఆతం డాంతర బాహ్యంబు లేకంబుగం జేసి పరమాత్ముం గూర్చి నిశ్చలతపంబు భాగీరథీ నదీతీరంబున నాచరించుచుండె. విమలమతి నాతం డొనర్చు తపస్సునకు ముల్లోకములవార "ఔరా" యని పొగడం దొడంగిరి.

ఇంతలో గ్రీష్మకాలము వచ్చెను. ఉష్ణాంశుం డుగ్రుండై జగంబులం గాల్చుచుండుటచే జలచరంబులు నిలువ నీడ లేక యుడికిపోయె. ఎండకాలపు మబ్బులో యన, ధూళి సమాక్రాంతంబులగు పెనువాయువు లెల్లెడలం బ్రబలియుండె. అతి గంభీరంబులైన నదీప్రవాహంబుల నీరెల్ల నింకి యిసుకపట్టు లయ్యె. వర్షమునకు సహించి యిటునటు మెదలనగుం గాని యీ నిప్పుల వర్షమునకు మాత్రము వెఱచి యెందేని దాంగి యుండుటయే శరణ్యము.

ఇట్టి సమయమునం గూడ తుల్యమహాముని తపస్సమాధిని జలింపకుండె. వామపాదపు బొటనవ్రేలిని మాత్రము భూమిపై నిలిపి హస్తద్వయంబును బైకెత్తి రమావల్లభుని నాత్మ

పీఠమున నిల్పి యుగ్రుండైన ప్రభాకరునిపైఁ జూపుల నిగిడించి పంచాగ్ని మధ్యంబునఁ బరమాశ్చర్యంబుగ నిలచియుండె. హేమంతమునఁగూడఁ గుత్తుకబంటినీటిలో నిలిచి యంబుజహితుని నాత్మనిల్పి యహర్నిశంబును తదేకదీక్షను గరుడ గంధర్వయక్ష కింపురుష సిద్ధ సాధ్య విద్యాధరాదులు సన్నుతింపఁ దపంబుఁ జేయుచుండె.

—•చారులు తుల్యునివిషయము నింద్రున కెఱింగించుట.•—

ఇట్లుండ నింద్రుం డొకనాఁడు లోకములలోని చిత్రము లరసి రమ్మని చారుల నంపఁ దలంచె. చారులే రాజులకు దూరపు వస్తువులను గనఁజేయు కన్నులు. వారిమూలముననే ప్రభువులు మేలుకీళ్లెఱయ దక్షులు. చారులు గనుకనే సంచరించి నిజానిజంబు లరసివచ్చి యెఱిఁగింపఁ దేలుపడుదురు. వాసవుండు విమలాచారులగు నిట్టి గూఢచారులఁ జేరఁబిలిచి యిట్లనియె.

చారులారా! మీరు భూపాతాళలోకంబులకేగి రాజ లయినను గొందఱు భూసురులు వేదవిద్య నభ్యసింపక నాచరించుచున్నది లేనిదిగ జూడుఁడు. రాజులు నీతిపరాయణులై సత్యము తప్పుచున్నది లేనిది శోధింపుఁడు. ప్రజ లెల్లవారు స్వధర్మపరాయణులై ధర్మబద్ధులై పుణ్యముల నాచరించుచున్న దియు లేనిదియు విచారింపుఁడు. నాల్గుజాతులవారు సద్వర్తనము గలిగి ప్రవర్తించుచున్నది లేనిది కనుఁగొనుఁడు. నియమబద్ధులై ప్రజాళి చరించుచున్నదియు లేనిదియు పరీక్షించి రండు. యోగీంద్రులు నిర్మలచిత్తంబులతో బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠులై తపం బాచరిం

చుచున్నది భేషజంబునకైౌషధుల నొసగించుచున్నది పరికింపుఁడు. బ్రహ్మచారుల నిష్కల్మషచర్యలును గృహస్థుల సదాచారములును పతివ్రతల పతిభక్తియు, యోగ్యుల దైవభూసురాతిథిపూజలయందు దమభక్తియు శ్రద్ధాసక్తులై పరీక్షింపుఁడు.

అగ్నిస్వామిచే సమాజ్ఞాపితులై చారులు ధరణీతలంబునకుఁ జేరిరి. సమస్తవస్తువిస్తారంబులగు సప్తద్వీపంబులును దేదీప్యమానంబులై నెలంగు నవరత్నజాలంబులకు నిలయంబులగు పర్వతంబులును, మునిగినమాత్రంబున మహాపాతకంబులనెల్లఁ బాపఁజేయు సమర్థంబులగు తీర్థంబులును, పవిత్రంబులగు పుణ్యక్షేత్రంబులును, భూజనులను గనుంగొనుచు జరించుచుండిరి. ఇట్లాసన్నదేశ మొకనాఁడు కమలాపురిఁ గోవిహా స్త్రద్వ్యాపారంబులను నాకప్రలాపనఁ జేసి సర్వేంద్రియనిగ్రహం బొనర్చి శ్రీవరు మనోజలజంబున నిలిపి మానసపూజఁ జేయుచున్న తుల్యముని చంద్రుఁ గాంచి భయభ్రాంతులైరి.

ఒకచారుఁడు — ఈపరమహంస లోకమాలసీఁ జమడంచుటకు సృష్టితపస్సుఁ జేయుచున్నట్లున్నది.

రెండవచారుఁడు — కొంపదీసి ఈశ్వరుఁడు కాఁడుగదా?

మూఁడవచారుఁడు — శూలమేది? కానరాదే. నీ తెలివి తెల్లవారెను. మూఁడవకన్ను లేదుగదోయి.

రెండవచారుఁడు — వాఁశీభక్తమై యుండనోపు.

మూఁడవచారుఁడు — అటులైన జటుగ్నఖము లేవి?

రెండవచారుఁడు — నిశ్చయముగ నితఁడు రమాధవుఁడే.

మూడవచారుఁడు—నీకేమి మతిపోయెనా! శంఖ చక్రంబులేవి? కానరావే

మొదటి చారుఁడు—నాయనలారా! ఎందుకయ్యా యీవాదము! ఈతఁడొక మునిసత్తముఁడే. నమ్ముఁడు. ఈతఁడెద్దాని నపేక్షించి యిట్టిఘోరతపంబొనర్చుచున్నాఁడొకదా! భయంకరముగఁ బ్రసరింపుచున్న యిమ్ముని శ్రేష్ఠుని తేజమున నెల్లలోకములు స్రగ్గవే. వాయువులేనిచోట దీపంబునుంబోలె నీమహాత్ముండిట్టి యచలభావంబున వెలుఁగుచున్నాఁడు కావున మనమిప్పుడు వాయువేగ మనోవేగంబులకన్న మిన్నగ దివమునకరిగి సురేశ్వరున కీవార్త వినిపింపవలయు. లేకున్న మోసము వాటిల్లుట నిక్కము.

అట్లు చారులు కృతనిశ్చయులై యతిత్వరితగమనంబున నాకలోకంబున కేగి యమరేశ్వరుం గాంచి దండప్రణామంబు లాచరించి యిట్లనిరి.

"దేవరా! తమపంపున ధరకతిత్వరితంబుగ నేగితిమి. పావనులైన భూసురులను పార్థివులను బరికించుచుఁ బుణ్యతీర్థంబులను మహానదులను దిలకించుచుఁ బట్టణంబులు వనంబులు గ్రుమ్మరుచుఁ దుదకు జాహ్నవీ తీరంబుఁ జేరఁబోయితిమి. అట మేమొక మునిసత్తమునిం గాంచితిమి. అతఁడు చండాంశునిం బోలె నుగ్రతేజస్ఫూర్తిఁ బ్రకాశించుచుండె. మహాప్రభావంబున ఫాలాక్షుండేయననొప్పు. వేయేల! త్రిమూర్తులొక్కటై యావిర్భవించిన ట్లాతని రూపము కన్పట్టె. కావున నమ్మహామునీంద్రుఁ డేమినిమిత్తమున నిట్టి తపంబుఁ జేయుచున్నాఁడో

దానికిందగిన కార్యంబూహించుటయత్యంతావసరము. అతని నామధేయము తుల్యమహర్షి యట.

ఇంద్రసభ.

జంభారి చారులవలన నెఱింగిన సమాచారంబు వలన నేమికీడు రానున్నదోయని దురంతచింతాక్రాంతుండై సభాస్థలికేతెంచి దిక్పాలురను సకల దేవతావరులను గురునిం దోడ్కొనిరమ్మని ప్రతీహారులంబంపె. వచ్చినవారల యథోచితంబుగ సత్కరించి తాను భద్రచింతామణి పీఠికాసీనుండై యిట్లనియె.

సభాసదులారా! చారులవలన ధరణీస్థలియందుఁ దుల్యుఁడను మహర్షి దీర్ఘనిష్ఠాగరిష్ఠుండై వివిక్తవనాంతరంబున ఘోరతపంబుఁ జేయుచున్నట్లు వింటి. అయ్యది ప్రపంచ సంచలనంబునకుఁ గారణమగుట నిక్కువము. కావునఁ దుల్యముని తపంబునకు భంగంబొనర్చి ధరిత్రికి నాకుదఁ బాపుటయు మనసౌఖ్యంబును రక్షించుకొనుటయు నత్యంతావసరము. తమరెల్లరును యోచించి యుపాయంబుఁ దెల్పుఁడు.

గురుఁడు—పాకశాసనా! మేమెల్లరమునుఁ గలియఁ బలుకుకొంటిమి. జలనిధిని నావచేఁదరించునట్లు లుపాయబలముచే నెట్టిబలవత్తరమైన కార్యమునైనను సాధింపనగు. మునీంద్రులు బహిరింద్రియంబుల మనంబులోఁ గలిపికొని యచలనిష్ఠం దపం బొనర్తురు. కావున మనంబుఁ జెదరునట్లు చేసిన వ్రతంబు భగ్నంబగు. తత్క్షణంబున మనసిజుని రావించి

మునీంద్రః మనమును నేర్పున హరింపఁ బాపుము. ఇక్కార్య మాతని సూలమునన నే సాధింపఁబడవలయును. ఆతనికిం దోడుగ నచ్చరలంగూడఁ బంపినఁ గార్యము త్రుటిలోఁ గైకొన్కు. మానుల తపంబులను మనయచ్చరలే మారకగ్రహంబులు.

పురందరుండు సావధానమతిని గురుని పల్కులాలకించి తెలిపిన యుపాయంబునకు నభినందించుచుఁ గందర్పుం దలంచె. ఆతండును మిత్రుఁడగు వసంతునితో బాణంబును నీదుము వెంటఁ గొని నమస్కారముఁ జేసెను. ఇట్లు వచ్చిన భావసంభవుని సుమిత్రగ్రహం డాలింగనంబుసేసి గౌరవించి **సుఖాసీ**నుం గావించి కుశలంబడిగిన యనంతరంబ రంభాదులం దలంచె! వెంటనే రంభాదులు దేవాధిపునకుఁ బొడసూపి, కృతాంజలులై ప్రవేశించె. అంతవారలకు జంభారి కార్యభారంబు విశదీకరించి దలంచి తొల్తఁ బంచబాణునకిట్లనియె.

అనఘా!

క. హరిహరాదిసులభవాదుల
నరకునకనక గెలుచునీకు సామాన్యమునే
శ్లోకలను జయించుటనఁగా
నరకా నరకాంత కాత్మ సంభవనీలవన్

విను మొక్కకార్యంబు వినుపించెద. భూతలంబునం దుల్యుండను మునీంద్రుండు దారుణంబగు తపంబుఁ గావించు లోకంబులు విశాకులపడియెంగాపున నతనితపంబునకు విఘ్నంబు సేయవలయు. నీకు సహాయంబుగ రంభాది దేవతాంభోజాక్షుల నంపెద. వైళంబ చనవలయు.

చిత్రభారతము.

మన్మథుఁడు—రుద్రుఁడును బ్రహ్మయు నాకుఁ దృణప్రాయులైరి. నాకు మునులన్న నొకలెక్కయా? మద్ధనుః ప్రభావంబునఁ దాపసవృత్తిమూని పడఁతుకలుగారా దేవా! అమ్మునితపంబు వారించి నీకు మెప్పుఁబుట్టించెదఁ జూడుము.

ఇందిరానందనుని పల్కులచే నింద్రుం డవిచ్ఛిన్నంబగు సంతసంబున వసన్తునకు భూషణాంబరాదులు పెట్టఁగట్టనిచ్చి ప్రియపూర్వకంబుగా నంపె.

ఆ పిమ్మట రంభం గాంచి యిట్లనియె.

తరుణీ!

క॥ ధరణీతలమున యోగీ
శ్వరుఁడొక్కఁడు తపముఁ జేయఁగ సంతత నిష్ఠా
పరుఁడై తా నొనరించఁగఁ
దరుణీ భువనంబులెల్లఁ దల్లడమందెన్.

క॥ కావున భువనత్రయమును
గావుము నను బ్రోవ తుల్య ఘనతపము నుపం
గావ నయోపాయంబులు
వేవేలును నీవుదక్క వినుతేందుముఖీ.

రంభ—స్వామీ! నావిన్నపమాలకింపుము. నీయెడుట నిచ్చకములు పల్కుటకు నే నొల్లను. ఇతరులు బుద్ధిగాలి కల్కినఁ బల్కనిమ్ము. కార్యశీలనఁదగు సమ్మహాత్ముని చిత్తము నొచ్చినఁ గీడుసిద్ధింపము. కందర్పుఁడు చెల్లాటముగ వారుప్పై

జని యేమిగతి గాంచె. ఐనను నీయాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయ మగుటఁ దుల్యుని కడ కేగి నా నేర్పుపంతయుఁ జూపెదఁగాక.

అనిమిషనాథుని చిత్తం బప్పద్మలోచన పల్కులచే స్వస్థతఁగాంచె. రంభకును సహస్రలోచనుఁడు భూషణాంబరాదుల నొసఁగి యనిపె.

—* తపోభంగ ప్రయత్నములు. *—

ఇంతలో వసంతకాలము సమీపించె. మేఘుఁడను వర్తకుఁడు భూరుహములకు ప్రజలకు నప్పులొసఁగి పైకమును వసూలుచేసికొనిరా వసంతుననుపగాఁ బణమునొసఁగలేక పత్రములొసఁగెఁ గాఁబోలు నన్నట్లు తరువులు వసంతాగమంబగుటఁ జేసి పత్రంబులరాల్చె. ఇవ్వసంతసమయంబున నిర్మలప్రచారుండును, సర్వోపకారుండును నగు తుల్యుం డుగ్రతపంబుఁ జేయుచుండె.

నెయ్యంపుఁ జెలులతోఁ దుల్యముని యున్న వనంబునకేతెంచుచుఁ దన మనంబున రంభ యిట్లనుకొనుచుండె.

దేవేంద్రుని యాజ్ఞ కాదనరానిదగుటఁ దరలివచ్చితిని. ముని చెంతఁ జేర నాతండు కినిసి యేమనునో, కార్య మెవ్విధి నగ్గించి స్వామిని సంతసింపఁ జేయఁగలనో, మోసగింపఁగునో, విఫలప్రయత్ననై తపసి యాగ్రహమునకుఁ బాత్రురాలనగుదునేమో. చనకున్న బలారి కింక. రంభ యిట్లు తలపోయుచు నధైర్యము వెనుకకులాగ బీరము ముందునకు నడువఁ దొందరింప నెట్టకేల కవ్వనప్రవేశ మొనర్చె. సఖీసమేతయై యా

నెలంతుకవనం బెల్లెడలఁ గ్రుమ్మరుచు రామణీయకంబుఁ గాంచి వర్ణించుకొనుచుండె. పోవంబోవ రంభాదులకొక సరస్సు గానవయ్యె. వారిగాసరస్సున సలిలక్రీడలఁ దేర నాసక్తిజనించి భూషణంబు లొలిచి తత్తీరంబున నునిచి వస్త్రంబుల బిగించి కొలనిలోఁ బ్రవేశించి జలక్రీడావినోదంబులు సలిపి యలసటం జెంది చాలించి యందుండి వెలువడిరి. తదుపరి వారు చీని చీనాంబరములను మనోజ్ఞభూషణంబులను, మంజులమాల్యంబులను ధరించి మెల్లమెల్లన నటు నిటు సంచరించుచుఁ జని చని తులసిఁ గాంచిరి. అతని యాకార విశేషంబులం గాంచి యందఱును ఫక్కుమని నవ్విరి. ఒక వికచరాజీవనేత్ర సాహసించి యాతని మోమున మోము గీల్చి నవ్వుచు వ్రాయరాని కలుకులఁ బల్కఁ దొడఁగె. మిగిలినవారును వారు నేర్చినకొలఁది మోహపరవశునొనర్పఁ బ్రయత్నించుచుండిరి. మునిప్రవరుఁడు మాత్రము స్థాణువుచందంబుననుండి హృదయకమలంబున సనకసనందనాదులచే సంస్తూయమానుండును, పీతాంబరధరుఁడును, శంఖచక్రగదాదిలాంఛనకలితకరకమలుండును, సకలభక్తపరాయణుండును నగు శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని నిల్పి నిశ్చలుఁడై యుంట రంభ యెఱింగె. ఎఱిఁగియు రంభ తన సౌందర్యగర్వంబు పెంపున నాతని సరసం జేరి వీణవాయించుచు రెండవశారదయో యనునట్లును అవ్వనంబునంగల మోళ్లు చిగిరించునట్లును, పక్షులాహారంబులు మాని పాటకు హాయిగా నానందించునట్లును, రాలు కరఁగునట్లును పాడుచుండె.

ఇద్దియె సమయంబని మదనుండు తనబలంబున కుపక్ర మింప సెలవైనసంగి గుణములసంధించివదలె. బ్రహ్మానందమునఁ దేలుచున్న సంయమీంద్రునకు రంభ పాట యానందము గూర్చుటేటిమాట. అంతఁ గొంతవడికి ముని యించుక కను లెత్తిచూచె. తుల్యుఁ డాపూఁబోడిం గాంచి సౌందర్యంబున కాశ్చర్యమొంది నెమ్మనంబున నిట్లనుకొనియె.

గీ॥ పలుక విహరింప నేర్చిన పసిఁడిబొమ్మ
రూపు గైకొని మెలఁగు మెఱుఁగు దీఁగె
హాసఁగఁ జైతన్య మొందిన పువ్వులతిక
గాని యిది కాంతయని నమ్మఁగాదు మఱిని.

అట్లా యోగివల్లభుఁడు నా లేమ సకలావయవంబులఁ గాంచుచు బ్రహ్మసృష్టిసామర్థ్యంబు నెంచుచుండె. తాప్వార్పకఁ దన్ను వీక్షించుచుండుటఁ బట్టి యయ్యతివరుం డాత్మాధీనుం డయ్యెనని రంభ ధైర్యము వహించె.

అంత నా రమణీశిరోమణి యొయ్యారముగ లేచి నిలిచి వినయమీఱ హస్తయుగ్మము మోడ్చి సంభ్రమమున నిట్లనియె.

"స్వర్గలోక సౌఖ్యంబుల నపేక్షించువారికెల్లరకు నాక ర్షణయంత్రమునగు నే నిదే నిను దర్శింపవచ్చితి. అట్టి నన్నాదరింపకుండుట న్యాయమా ? తనువు నింతగ నొవ్వఁ జేసికొని పొందనున్న బ్రహ్మానందకేళి యీ రంభానందకేళి కంటె మిన్నయె? నాతోడ దివ్యభోగంబుల ననుభవింపుము."

ఇట్లు తనవాక్సుధారసంబుచే నాతని నభిషిక్తునొనర్చి తనవిలాసంబుల కాలనిమనంబు కరఁగెననియు నా కలికి భ్రమసి "నీవిట్లాలసించి నావలపుఁదీర్పకున్న నేనెట్లు తాళుదానీ మునినాథా" యంచు నాతని కరం బల్లన నంటె. ముని దాని చేతఁ దోసి ముల్లోకంబులు సంక్షోభంబున గజగజవడంకఁ గంతారావం బొనర్చి మహాకోపస్ఫురితుండై శాపోదకంబులఁ గేలం బూని యప్పడఁతుకం గాంచి యిట్లనియె.

ఉ. ఓసి దురాత్మురాల వినయోక్తులచే నను వెఱ్ఱిఁ జేయుచే
రానలుమానుషివృత్తి చద లంటగఁ నేర్చిన బల్మిఁ బైఁబడం
గా సమకట్టి చేరితివి గానఁ దురంగమవై చరింపు నీ
మైసొబగెల్లఁ బొల్లువశ మర్త్యుని మోచి ధరాతలంబునన్

అని శపియించె.

దాన దివాచంద్రబింబంబు రీతి రంభాముఖారవిందము వెలవెలఁబాఱె. పద్మములవోలె వికసించి ప్రకాశించుచున్న నేత్రయుగ్మంబు నశ్రువులతో నిండి ముకుళించుకొనిపోయె. గంభీరకంఠస్వరంబు డగ్గుత్తికగ మాఱె. పెనుగాలిచేఁ గంపించు వల్లికభంగిని, తనువు గడగడ నణఁకి మొదలిడఁ దుదకుఁ బెను మూర్ఛను ధరణిఁ బ్రాలె.

అయ్యోలనాగ కొంతతడవునకు మనోదార్ఢ్యమువహించి లేచి మునికి సాగిలఁబడి మ్రొక్కి లేచి నిలిచి యిట్లు విన్నవించుకొనియె. "అనఘా! పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రమన్నట్లు నా పైననా యింతకినుక? నే నెట్టు లట్టికష్టంపు రూపంబునఁ జరింప గలను? నన్నెట్టులైన ననుగ్రహించి యీదుర్దశనుండి పాపవే.

గారాబంబున నలకూబరుని కౌఁగిటవసించు నాయెడనిట్టి యాగ్రహమూన న్యాయమా? అని యివ్విధంబున నతిదీనయై విన్నవించుకొనుచు నడుగడుగునకు మునీంద్రు పాదారవిందంబులకుఁ బునః పునః ప్రణామంబు లాచరించుచుఁ గాలువలుగట్టఁ గన్నీరుగార్చుచుండెను. ఆ పిమ్మట నిట్లనియె.

గీ॥ ఎంతకాలంబునకు నాకు నేనపమున
శాపమోక్షంబు గల్గెను సజ్జనాగ్ర
గణ్య! నీ నెమ్మనంబునఁ గరుణఁ జేసి
యానతీఁదగు నశ్వతఁ బూనఁజాల॥

తుల్యముని — తరుణీ! దుఃఖింపకుము. శాపమోక్షక్రమ మాలకింపుము. చతుర్ధనుఁడనురా జూర్వరఁగలఁడు. అతనికిఁ బురాకృతసుకృతంబున మేనితోడనే దేవలోకాదులఁ గాంచ నమవగు. అన్నృపతికి నీవు వాహనంబవై లోకంబులఁజూపి గ్రమ్మఱిన పిదపఁ దొల్లిఁటి రూపుఁగాంచెదవు. పొమ్మనియె.

(చతుర్ధనమహారాజు చరిత్రము.)

కుండినపురంబు నేలురాజు చతుర్ధననామంబునం బరఁగు. అతఁడు వినయవివేకశాలియు, శత్రువీరభయకరుండునునై రామ, నల, భగీరథ ప్రముఖులట్లు పుణ్యమూర్తియనియు ననింద్యచరిత్రుండనియుఁ బేరెన్నికఁగాంచి పరిపాలన మొనర్చుచుండె. అతండొకనాఁడు మండలాధిపులును, హితులును లోనగువారితో నిండుకొలువుండు నెడ, నరణ్యమున నుండి ఒక చెంచుదొర యోలగంబునఁ బ్రవేశించె.

గీ॥ వచ్చి కడుసంభ్రమంబున వసుమతీంద్రు
సంఘములకు మ్రొక్కి యాయుపాయనము లెల్ల
సమ్ముఖంబునఁ బెట్టి హస్తములు మొగిచి
తనవచఃప్రౌఢి మెఱయ నిట్లనుచుఁ బలికె॥

అతని మూలమున భూపాలుఁ డాటవికుల క్షేమం బెఱిఁగి క్రొవ్విన క్రూరమృగావళులు లెక్కకుమిక్కుటంబుగఁ గ్రుమ్మరుచున్నవను వార్తవిని వేటకేగ నుత్సాహంబు పొడమ పోటుమానిసులగు వేటరులఁ బిలువ వేత్రహస్తులం బంపె.

అంతఁ దానమ్మృగయోచితంబగు శృంగారంబు నలంకరించుకొని రథారూఢుండై సంతోషభరితాంతరంగుండై వేటాడ నేగుచుండె. పులిని గొఱ్ఱపిల్లనువలెఁ బట్టి భుజముపై వైచుకొని వచ్చెదమనియు, సింహంబును ప్రాణంబులతోన కనుగట్టి తెచ్చెదమనియు, శరభంబును ముక్కుకట్టి యీడ్చుకొని వచ్చెదమనియు, నిజప్రతాపంబులను జెంచులు సాటుచు ముందు దారితీయుచుండిరి. విపినప్రవేశ మొనర్చి మృగంబులఁ దునుమాడి యంతరంగంబున సంతసంబంది వేటఁ జాలించి భిల్లులు ప్రాణంబులతోఁ బట్టి తెచ్చిన కస్తూరిమృగంబులను శారభంబులకుఁ దల్లులగు జవ్వాజిపిల్లలను గొని వారికిఁ బసదనంబులు కొల్లలుగ నిచ్చె.

క॥ మనమున మృగయాక్రీడలు
గొనియాడుచు బలములెల్లఁ గొలువ నిజస్యం
దనమెక్కి ముదంబున నా
జననాయకుఁ డార్శ్యపురికిఁ జని తనయెదుటన్॥

అంత నతఁ డొక యశ్వరాజంబుఁ గాంచెను. నిక్కువముగ నిది సురలోకములోనిదే యనియు యక్షలోకంబునుండి దారితప్పి వచ్చెనేమో యనియు దానిలక్షణ లక్షితాంగంబుల నివిరి దాని చందంబునకు నబ్బురమంది దానిఁ గొనిరా సేవకున కాజ్ఞాపించె.

అంత నొక్కనాఁడు భూజాని పేరోలగంబుననుండి మంత్రులతో నిట్లనియె.

క. ఏవనమున వేఁటాడఁ
గా వేడుక నేగ నచటఁ గలిగినతురగం
బే విధమున మలఁగెడినో
యావిధ మెఱుఁగుటకు నక్కయాడఁగవలయున్.

క. కావున మీరీక్షణమున
దైవజ్ఞులఁ బిలిచి చంద్రతారాబలమున్
భావించి శుభముహూర్తము
ధీ విలసితులగుచుఁ దెలిసి తెండు హయంబున్.

అంతఁ జతుర్ధనభూనాథుండు సభాభ్యంతరమునకుఁ జని జలకంబాడి యలంకృతుండై యిష్టదేవతానమస్కారంబు గావించి షడ్రసోపేతయుచితాన్నంబుల భుజియించి కర్పూరతాంబూలం బాస్వాదించి యశ్వారోహణకుతూహలుండై యంతఃపురంబు వెలువడియె.

గీ. సంతసమునొంది మేదినీకాంతుఁడపుడు
గన్నునన్నల నిజమంత్రిగణముఁ బిలువ

నదియు సుముహూర్తమంచు నా నాయకుఁదెచ్చి
నిండువేడుకతో బ్రమోలనిల్పుటయును.

చిత్రవిచిత్రగతుల నలంకరించి తేఁబడిన హయోత్తమంబునుం గాంచి నాపార్థివోత్తమునకు నేత్రపర్వంబయ్యె. అంతనాతఁడు పెద్దలదీవనలంది యుత్తురగారోహణంబు గావించి సంతోషభరితాంతరంగుండై చతురంగబలంబులుగొలువ రాజమార్గంబునఁ జనుచుండె. ఇవ్విలాసంబును వీక్షింపఁ బౌరులు భర్మహర్మ్యంబుల నిలిచిరి.

చ. కొదమమహాతురంగమును గోరికలీరిక లెత్త నెంతయున్
బెదరఁగనీక యల్ల నడిపించెను వీధులుచూపఁబూని త
త్పదముల యందియ ల్చెవులపండువగా మొరయంగ దేహమున్
గదలనియట్ల తోఁచు మెడఁగట్టిన జంగ గణంగి బ్రమో
యుఁగన్॥

అట్లు సనుచున్న కారణజన్ముంబగు యుత్తమాశ్వంబంతఁగల వారెల్ల రక్కజంబున నాహా! యన, పుడమిఁజేనితో రివ్వున గగనంబు కెగసె. అదిగాంచి మంత్రి పురోహితసేనాపతి ప్రముఖులగు జనంబులు చింతిల్లుచు నూర్ధ్వముఖులై పలుమార్లు చూచుచుఁ బురప్రవేశమొనర్చిరి. దుఃఖభరంబున సొక్కుచున్న యంతఃపురజనంబుల మంత్రులూఱడింపనేఁగిరి. అటు చతుర్థనుఁడు మందాకినీ తీరంబుఁ జేరుసరికి నారదుండాతనిఁ గలిసికొని యిట్లనియె.

"నరనాథా! ఈ వారువంబు నీకు దివ్యభువనంబు లన్నిటిం జూపి స్వస్థలంబుఁ జేర్చు.

భయపడకుము. అవసరముగఁ బోవుచున్నాను. విశదముగ విశేషములన్నియు నీమాఱు వినిపించెద"

జతుర్థనుం డధికసంతోషంబున నానాలోకాంతరస్థంబులగు కల్పవృక్షకామధేను చింతామణులను, గరుడగంధర్వకిన్నరకింపురుషయక్షరాక్షసదిక్పాలక బ్రహ్మలను, జనార్దనశేషభూషణులను దర్శించి కృతార్థుండనైతినని తలంచునంతలో నావారువం బాతని గుండిననగరంబుఁ జేర్చె.

అప్పు డన్నరనాయకాగ్రణి యనురాగంబున హాయపుమోముం దువ్వి మెడపైఁజేయిచఱచి క్రిందికిందిగి లోనికేగె. స్వామిని, తేజినింగాంచి మంత్రులు సంభ్రమంబడి మ్రొక్కిరి.

మంత్రులు—దేవా! నీయునికిలేమిచే రాష్ట్రము చిన్నపోయియున్నది. పతిలేని సతివోలె నమంగళమై యుండె.

మ॥ అవరోధాంబుజ పత్రలోచనలు దేవా నీ
వియోగంబుచే
నవరోధంబునఁ బొందివాడిన శరీరాంగంబులన్
భూషణా
దివిశేషంబుల నుజ్జగించి నలిలార్ద్రీభూత
నేత్రాబ్జలై
దివసం బెన్న మహాయుగంబులుగ నార్తిం జెంది
రత్యంతమున్.

భూపాలకా! మాభాగ్యమువలన నీవు తిరుగజన్మించితివి. శుభావహంబుగ రాజ్యము యథావిధిగ నేలుము. వీరిట్లు ప్రసంగవశంబున నుండునెడ నిలిచియున్న హయంబు నీరజాక్షియై మెఱసె.

రాజు—భామా! నీ వెవ్వరిదానవు? తురంగమ వెట్లయితివి? క్రమ్మఱనిట్టిరూపం బెట్లు వడయం గలిగితివి? నీ వేదేశపుదానవు? నీ నామం బెద్ది? యథార్థము నుడువుము.

అంత నారంభయు నిజవృత్తాంతం బంతయుఁ దేటపడం దెల్పి నీమూలంబున శాపవిమోచనం బయ్యెఁ గానఁ బ్రత్యుపకృతిగ సకల జన వశీకరణంబును, సర్వ దేవతా కర్షకంబును, నిఖిల జగన్మోహనంబును, నిత్యలక్ష్మీకరంబును, మోక్షప్రదంబు నగు నారాయణమంత్రరాజం బుపదేశించెద నని యాప్రకారమొనర్చి దేవలోకంబున కేగె.

నారదాగమనము.

కొంతకాలము గడచినపిమ్మటఁ జతుర్థనుఁడు నిజహార్మ్యాగ్రంబున నమాత్యులంగూడి నానాలోక విశేషంబుల వినోదార్థము ముచ్చటించుకొనుచుండె. జటాధారియుఁ గృష్ణాజినధరుఁడును, నోట నువ్వుగింజ నాననివాఁడును, సంతతకలహప్రియుండును నగు బ్రహ్మమానస పుత్రుఁడైన నారదుం డందుం జేరె. అవ్విధంబున శ్రీరుక్మిణీ మనోహరుఁ బ్రస్తుతించుచు బ్రవేశించిన సకల విద్యావిశారదుం డగు నారదునిఁ బ్రత్యుత్థానంబుఁ జేసి పూజించి యర్ఘ్యాసనంబున నాసీనునొనర్చి కృతాంజలియై చతుర్థనుం డిట్లనియె.

భవదాగమనంబువలన నేఁ బావనుండ నైతిని. తమ వాక్యానుసారముగ నా హాయము నన్ను సురక్షితంబుగ నిల్లు సేర్చె.

నారదుఁడు—రాజా! నీకు క్షేమమా? ప్రజలు సౌఖ్యముగనున్నారా? ధనధాన్య సమృద్ధిగల్గి యెద్దానఁ గొఱంత లేక జనులు సుఖులే?

రాజు—తమబోఁటి పెద్దల యాశీర్వచనముచే నే కొఱంత లేక మనుచున్నాము. అయినను లోపంబులున్న సవరించుకొనుటకు సుపరిపాలనా విధానంబును గూర్చి యించుక వివరింప వ్యవధియున్న సట్లొర్పం బ్రార్థితులు.

నారదుండు—ధరణీపాలా! పతివ్రతా శిరోమణి పతి భావంబెఱింగి మనసునొవ్వఁజేయక యనుకూలయై యెట్లు వర్తించునో నవ్విధముగనే ప్రభువును బ్రజల బాగోగులు తన విగనే భావించి పాలించుట యుత్తమ రాజధర్మము. ప్రజల బాధింపక కుసుమమునుండి పూఁదేనెంగొను తేఁటిరీతి రాజకార్యంబులు నిర్వర్తింపవలయు. హితాహితములారయఁ గలవాఁడును, దూరదృష్టి గలవాఁడును, నీతి కోవిదుండును, వితరణశాలియునైన ప్రతిభాన్వితునే ప్రధానునిగ నుంచుకొనవలయు. ఈభూమియే శరీరమనియు, ప్రజలే యంగములనియు నరపతిజీవుఁడనియు, మంత్రులు ప్రధానాంగము లగు నేత్రద్వయంబనియు ననఁదగు. అట్టిమంత్రు లసమర్థులైనచో రాజు గ్రుడ్డివాఁడనందగు. శౌర్యధనులను, ధీమంతులను, విశ్వాసపాత్రులను, సుహృద్వరులను, నరనాథుఁడు కనిపెట్టియుండవల

యు. భావశుద్ధిగల్గి ప్రజలరక్షించు విభుఁడు ప్రజల సంపద్యుక్తుఁడై నిజకీర్తిప్రతాపంబులు దిశలునిండఁ బూజనీయుండగు. రాజా! నీతో నిట్లింతవఱకును ధైర్యము వహించి పలుకుచుంటినిగాని కార్యాతురుండనై సత్వరముగ నేగవలసిన వాఁడ నగుట నాగమనవిశేషంబు నెఱుకపఱచి పోవలయు. దుఃఖవార్త నీకెట్లు తెలుపుటయా యని చాలఁగ సందేహించుచున్నాను. నీకుతటస్థించిన యాపదవిధంబుఁ దెల్పిన నీవుమూర్ఛిల్లుట నిక్కువము. ఇందుఁగలవారి నెల్లర నవలికనుపుము. నీ కా రహస్యముఁ దెల్పి యేగెద.

మునియాజ్ఞానుసార మొనర్చినపిదప సంయమివరుం డమ్మహీపతితో నిట్లనియె.

అనఘా! నీ వట్లా వాఁడా మాయాతురంగము నెక్కి యుపరిలోకంబుల సంచరించి వచ్చునెడ యమునానదీతీరంబునఁ దర్పణంబువిడుచుచున్న శ్రీకృష్ణభగవానుని దోసిట నీ హాయముఖంబునందలి ఫేనముపడియె.

మ॥ అది వీక్షించి బలానుజుండు పటురోషా
యత్తుఁడై యుగ్రతం
బెదవల్లాడఁగఁ గన్నుదోయి యరుణస్ఫీతా
కృతిన్ మీఱ ను
న్మదుఁడై యెవ్వని ఘోటకాననజ ఫేనం
బీగతిన్ వచ్చెనా
ని దివౌకస్పతిగాంచినం దునుముదు న్నేమాస
మాత్రంబునన్॥

గీ॥ అని ప్రతిజ్ఞఁ జేసి యనుపమసంతోష
భరితుఁడగుచు నాత్మపురికి నేగి
యున్నవాఁడు భుజము లున్న తాకృతిఁబొంద
ననఘ దేహరక్ష యరసికొనుము॥

అని చెప్పి యాతఁడు యథేచ్ఛఁజనియె.

—* చతుర్ధనుని యుత్తర కార్య నిర్వహణము *—

ములుకులవంటి పలుకులా నారదుండు వినిపించిపోవుటచే నమ్మకుండు ప్రతిజ్ఞాప్రకారంబును ప్రతిఘటించు టెట్టులా యని భయాక్రాంతుఁడై చతుర్ధనభూపాలకుండీరీతిఁ జింతింపఁదొడంగె.

ఉ॥ ఏటికి వేఁటఁబోతి నట నేటికి మాయపుఁదేఁటిఁ గంటి నే
నేటికి దానిఁబట్టితిని నేటికి నక్కటి నిత్తెఱంగు నా
కేటికి వచ్చె నిర్వ్యధికి నవ్వనిపాదము పట్టికొందు నీ
వేఁటయు నన్నుఁ బాండుపృథివీపతిభంగిఁ గలంచె
దైవమా॥

అనుచు మానసంబునఁ బ్రాణంబుపైఁ దీపిచేఁ గొండొ కలేటి చింతించి మగుడ ధైర్యంబువహించి కులధర్మంబును పాటింపకుంటిగాఁయని వగచి సరివారిలో నగుఁబాటు కార్యమునరించుచుంటిఁగా యని తలవంచి తన్నుఁ దా దూఱుకొని రోషముఁబూని గుణహీనుఁడును గుణశూన్యుండు నగు గోపాలుఁడు నాకొక లెక్కయా? రంభాదత్తవరంబుచే దేవతలవాఁ కర్షించి ముందటికార్యం బాలోచింపఁదలంచె. అంతనాతఁడు మంత్రానుష్ఠానంబు శుచియై విధ్యుక్తప్రకారంబొనర్చి తొల్తఁ దైలో

గ్యాధీశుండగు జంభారాతి నాకర్షించె. దేదీప్యమానమగు వజ్రకాంతుల వెదఁజల్లు దివ్యమాణిక్యభూషణంబుల ధరించి వేయుకన్నుల ఱేఁడు ప్రత్యక్షంబయ్యె. అట్లావిర్భవించిన దేవతాసార్వభౌముని గాంచి మనంబున ఘనంబుగ సంతోషించి సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లొనర్చె.

ఇంద్రుఁడు—రాజేంద్రా! నన్నుఁ బిలిపించిన కారణంబేమి? నావలన నీకొనఁగూడనున్న కార్యంబెట్టిది? ఏటికి ఖిన్నవదనుండవై యున్నావు?

చతుర్ధనుఁడాతని వచనంబులాలకించి కంసారాతి, నిష్కారణంబుగ వధింపఁబంతగించు టెఱింగించి కరుణవహించి తన్నుఁగాఁపాడ నభయ మొసంగు మనియె.

ఇంద్రుఁడు—భూవరా! త్రిమూర్తులచే వరంబులందితి మిగా యను కంఠకావరంబునఁ జండశాసనుఁడై లోకంబులఁ గాసిల్లఁజేయు దైత్యనికాయంబుల నెల్లఁ దృటిలోఁ బ్రతాపతిచేఁ దుదముట్టించిన శ్రీకృష్ణుని నెదుర్కొను టేటిమాట? మానవేంద్రా! ఆమహాత్మునితో నాకు సమరంబు సంభవించి నేనోటువడిన విధానము వివరించెద వినుము. బదరికాశ్రమవాసులగు భరద్వాజ, కణ్వ, కశ్యప, వసిష్ఠ, వామదేవాది మునీంద్రుల యిష్టసిద్ధికై క్రూరుండగు నరకాసురుని వధార్థంబుగ సత్యభామాయుతుఁడై శ్రీహరి ప్రాగ్జ్యోతిష పురంబుఁ జేరె. ఆజి నాసురవైరి శిర ముద్దండ చక్రంబున ఖండించె. అంత నా మురహరుండు మద్గృహంబున మూఁడు దినంబులు నానస్నానములందుచు నిలిచె. ఆసమయంబున నాకాంతకుఁ బృందార

ఱుం డొకండు నందనవనమందలి పారిజాత కుసుమంబు నొక దానినందఁజేసె. పులోమజ శ్రీకృష్ణ ప్రభావం బెఱుంగని దాట నాకుసుమంబు మనుజకామినుల కియ్యఁదగినది కాదు, దేవతా యోగ్యవస్తువనుచు హరిప్రియ కొసంగక తానే ధరించె. దీనసత్యభామ సక్రోధయై యీసునుబూని భర్తకె ఱింగింప వనితామణి చిత్తంబునంగల యుత్తలపాటు మాన్ప నాహరి నందనవనంబునుండి యావృక్షంబునే పెకలించి విహా గాధిపుపైనిడి భార్యాసమేతుఁడై చనుచుండె. అట్లు పారిజా తంబు నపహరించుకొని చనుచున్న యాతనిపై నేమును నావా రును నానాస్త్ర సంతానంబుల వదలితిమి. వానిని వేనిని లెక్కింపక దివ్యశంఖారవంబొనర్చె. ఇట్లొనర్ప మావారిలోఁ బెక్కురు భయవిహ్వలులైరి. నాబాణతతులన్నియు వ్యర్థంబు లయ్యె. కావున నేను నిన్నురక్షింప నశక్తుండ. పోయివచ్చెద. ప్రథమప్రయత్నమే నిష్ఫలంబయ్యెఁగా యని వేఁడినిట్టూర్పు లడఁగించి ధైర్యమును జిక్కఁబట్టి శంకరుఁదలంచె. పొడసూపిన శూలపాణికి మ్రొక్కి కారణంబునుఁదెల్పి రక్షింపం బ్రార్థించె.

శంకరుఁడు—క్షోణీశ్వరా! నీప్రాణంబులు నేఁగావనోపు. మద్భక్తుఁడగు బాణాసురుని శ్రీకృష్ణుని బారినుండి తప్పింపఁ బ్రయత్నించిన సందర్భమున హరిపటిమం గాంచితి.

చతుర్ధనుఁడు—దేవా! ఆ వసుదేవనందనునితోడి కయ్యం బేకతమునఁ దమకుఁగల్గె?

శంకరుఁడు—బాణునకు నుషయను సుతయుండె. ఆమె నిద్దురయందొక మన్మథాకారుంగాంచి వలచి యాతనికై విల

పించుచుండె. నేర్పరియగు నాపె చెలికత్తె చిత్రరేఖ తన చిత్రలేఖనాసామర్థ్యంబునుం బ్రకటించుచు ముల్లోకంబులయందు సౌందర్యంబునం బెంపొందిన రాకుమారుల చిత్రపటంబులం జిత్రించుకొని తెచ్చి ముందిడి మనోనాయకుని గుఱుతింప వేఁడె. ఆపె ఈతండే నాపతియని యాకృష్ణు పౌత్రుఁడును బ్రద్యుమ్నుని పుత్రుఁడును నగు ననిరుద్ధుని రూపపటమెత్తి చూపె. చూపి యాపెను మనోవేగంబున ద్వారకాపురంబునకరిగి మాయాబలంబున నాతఁడు మేలుకాంచకమున్న యాతనిఁ దన కడకుఁ జేర్చి పుణ్యంబుఁ గట్టుకొనఁ బ్రార్థించె. అపెయు నాప్రకారంబొనర్చె. ఈ దంపతులిరువురు నత్యంతసంతోషంబున రహస్యంబుగ నిట్లు ప్రవర్తించుటచే నుషాకన్యకన్యాత్వంబునకు భంగంబు సంఘటించినట్లు కొంత కాలంబునకుఁ జెలులనుమానించి బాణున కీవార్త చెవిని వేసిరి. రోషకలితమానస్కుండై యారాక్షసేశ్వరుఁడు నంతఃపురంబుఁ జేరి యట ననిరుద్ధుం గాంచె. వారిరువురును విచ్చలవిడిఁ బెచ్చుపెరుగు మత్సరంబునం బోరుచుండిరి. ఈ వృత్తాంతమంతయు నారదునిచే విష్ణుం డెఱింగి ససహోదరుండై సైన్యావళితోఁ బౌత్రునికి బాసటగ వచ్చె. దైత్యనాథుఁడు సన్నుగిఁ జేసి నన్నిలిచిన నాగణముతో నేనునుం జేరి.

క॥ హరిబలముచేత బలమున్
హరిచే మద్బాహుసత్వమడఁగియు బాణా
సురుఁడు గడుభక్తుఁడగుటన్
బోరిఁ బోరిఁ బొరితిమి కోపమున మనుజేంద్రా॥

ఆభీమసంగ్రామంబున సాక్షాద్విష్ణుండగు కృష్ణుండు బాణుని సహస్రకరంబులు విచిత్రగతి జక్రధారచే మొదలంట నఱికె. తుదకు మత్పూజార్థంబు బాణునకు రెండుకరంబు లిప్పించితి. ఉషాసమేతుండగు ననిరుద్ధుం దోడ్కొని కృష్ణుండు ద్వారకకుఁ జేరె. కావునఁ గృష్ణునివలన నిన్నురక్షింపరాదు. అంతఁ జతుర్థనుఁడింకఁ జేయునదెద్దియా? యని యత్యంత భయంబున క్షోభిల్లి యాహార నిద్రావిహార సౌఖ్యంబులమాని కొండొకసేపు చింతించి కమలగర్భు నారాధించెను.

ప్రత్యక్షంబైన వేలుపుపెద్దం గనుంగొని రాజప్రణామం బాచరించి దోసిలియొగ్గి యిట్లనివిన్నవించె.

జలరుహగర్భా! అకారణవైరమూని మురశాసనుండు నన్దునుమ నున్నాఁడు. నీచరణపద్మంబుల కిదే శరణుఁజొచ్చు చున్నాఁడ. అభయంబిచ్చి రక్షింపంగదే.

వాణీవల్లభుఁడు—క్షోణీవల్లభా! కృష్ణుని సామాన్య మానవునిఁగా దలఁచితివి కాఁబోలు. పురిటింటనే పూతనుం బట్టిమార్చె. పసితనంబుననే శకటాసురునిఁగూల్చె. ఏడాదిప్రాయంబువాఁడై యున్నయపుడే తృణావర్తుని పీచమడఁచె. ఇట్టి యద్భుతకార్యంబులెన్నియో యాతండొనర్చె. తుదకునాకుఁ గూడ నాతనిమూలమున భంగపాటు తటస్థించె. అయ్యది యాకర్ణింపుము. కృష్ణుండు గోపనందనులతోఁగూడి బృందావనంబున నొకనాఁడు క్రేపులమేపుచుండె. గోవులుమేయు చుండఁ గృష్ణుండు గోపకులతోఁ జల్దులారగించుచుండె. ఆతని మహిమ నేనెఱుంగఁదలంచి గోవులను గోపాలురను మాయం

బొనర్చితి. శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ దివ్యదృష్టిచే సర్వము నెఱింగి తానే గోరూపములను గోపాలురరూపంబులను దాల్చియు మానమెవ్వరికిఁ దెలియనీయక మెలఁగె. ఒకవత్సరమైన పిదప నేనందుఁ జేరఁ జతుర్భుజాకృతితో నాకుఁ దోఁచె. అప్పుడు నే నాతని చరణంబుల కెఱఁగి నేదొంగిలిన బాలకులను వత్సంబుల నర్పించితి. కావున నేను నిన్నుఁ గావఁ జాలను. నేనేఁగువాఁడ.

తదనంతరం బాచతుర్థుఁ డాత్మరక్షణోపాయంబు లన్నియు వృథయగుటచే నేమియుఁ దోఁచక నున్మత్తునిరీతి విలపించుచుండె. రాజ్యపాలనము మాటయే యోచక మైమఱచియుండె, ఇతరులతోఁ బల్కనొల్లఁడు. పెద్దలఁగౌరవింపఁ బోఁడు. ఆయుర్దాయము క్షీణించిపోవుచున్నదిగా యని లెక్కించుకొనును. తనవారిని వీడిపోవలసివచ్చెఁగా యని వందురును. రక్షించువాఁడు కఱవైరిగా యని కుందును. ఇంతబలముండియు నేను బలవంతుఁడ నయ్యు నాప్రాణసంరక్షణ మొనర్చుకొనలేని వ్యర్థుఁడనైతినిగా యని పలుమాఱు పరితాప మొందును. బ్రహ్మనులే పరిభవింపఁబడినప్పుడు నేనెంతవాఁడనను కొనును. అంతలో ధైర్యమూనిశౌర్యము మెఱయ సంగరరంగంబున నాతని నెదిర్చి శక్తికొలఁది పోరెద. చంపినఁ జంపెద లేక చచ్చినఁ జచ్చెద. నిదియ నానిశ్చితాభిప్రాయ మనుకొనును.

ఇట్లు బహుప్రకారంబులఁ బరితాపఁ మొందుచున్న భూధవుని ప్రోల కొకభిల్లుఁడరుదెంచి మ్రొక్కి యిట్లనియె.

రాజా! మనపురిసరారణ్యభూముల కర్జునుఁడుససైన్యుండై యరుదెంచి విడిసియున్నాఁడు.

చతుర్ధనుఁడు——ఈనరునకును నానారాయణునకును భేదము లేదండ్రు. హరిపంపున నీతఁడు నన్నుబట్టికొనిపోవవచ్చె నేమో. ఏమైనను గానిమ్ము. రానున్నది రాకమానదు. మున్ముందు నేనాతనిపాలికేగి పాదములపైఁబడి కావవలయును; కాచెదనని యభయము నొసఁగినఁగాని పాదములవిడి లేవ ననెద.

ఇట్లు నిశ్చయించుకొని యాప్రదేశమునుండి నిర్గమించెను.

——* చతుర్ధనుఁడు కిరీటికిఁ బాదాక్రాంతుఁడగుట *——

అట్లు కొంతతడవు మనంబున వితర్కించుకొనినపిదపఁ జతుర్ధనుఁడు పాండవమధ్యము దర్శింపనేగఁ గృతనిశ్చయుండై కానుకలంగొని యాతనిసమీపించి వానినర్పించి సాగిలబడి మ్రొక్కి లేచి నిలిచి సవినయంబుగ ముకుళితహస్తుండై యాతనితో నిట్లని విన్నవించుకొనియె.

స్వామీ! బలవంతుఁడొకఁడు నన్నుఁబట్టి పల్లార్చుటకు శపథమూనియున్నాఁడు. ఆపచ్ఛరణ్యుండ వీవని నిన్నెదకికొనుచు వచ్చినాఁడను. అభయమొసఁగి ప్రోవవలయును.

ఇట్లనుచు నాతని పాదసరసీరుహంబులపైఁబడి లేవకుండె.

అర్జునుఁడు——రాజా! భయంబుడుగుము. నీప్రాణంబునకు నాప్రాణమడ్డము. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ పాదములపై నానతుమీ! నిన్నుదప్పక రక్షింతు లెమ్ము. అట్లుకావఁజాలనివాఁడు మత్ప్రాణమున నాశిరమును ద్రుంచుకొందు.

రాజా! నీకువైరియెవ్వఁడు? వైరకారణమెద్ది? ఉదంతమంతయు నవిస్తరముగ వివరింపుము.

ఈప్రశ్నతో నాతనిగుండె జల్లుమని యథార్థమెఱిం
గించిన పైమూఁడనున్న కీడెద్దియో యని సందేహించుచు భీతి
చే నాపాదమస్తకము గడగడవడంక మోమున వెల్లఁదన
మూని మాటతడఁబడ నిజచరిత్రము చెప్పఁగడఁగె.

దురంత చింతాక్రాంతస్వాంతుఁడై యజ్జననాథుఁడు కమ
లోద్భవాదులు సహాయమొనరింప నిరసించిన వారను పల్కులు
లోనుగాఁగల స్వీయచరిత్రంబుఁ దెల్పిన

ఉ. ఆ నరనాథువాక్యము భయంకరమై తనవీనులందు ను
గ్రానలకీలసోఁకిన క్రియం బరితాపమునొందఁ జేయఁ గ
న్గొనల నశ్రులుప్పతిల గుండెలుజల్లన వెచ్చనూర్పుచు
న్మానసవీధిఁ జింతిలుచు మ్రాన్పడి యుండెనరుండు దుఃఖియై.

హా! నే నేటి కీప్రదేశము జేరితి? కారణమారయక నే
నేటి కభయమొసఁగితి? శ్రీమాధవా! నన్ను మోసగించితివిగదా.
కార్యార్థివై మున్ముందుగ వైరి శ్రీకృష్ణభగవానుఁడని తెల్పిన
రక్షింపనని యుపాయము పన్నితివి. మా ముఖ్యప్రాణమును
మాకులదైవమును మా దేశికుండును మాకత్యంత మిత్రుండును
మా కేడుగడయునగు కృష్ణుఁడా నీకు వైరి!

తే. అట్టి పరమాత్మతోడ నే ననిమొనర్తు
ఎట్లు దేహంబుతోడఁ జరించు టెట్లు
ఈధరాధవుఁగాపాడు టెట్లు దీని
కేమి చేయుదు నిందఱకేదిగతియొ!

ముకుందుని ప్రతాపము సమగ్రంబున నెఱింగియు నే
నేమని యాతని ప్రబల భండనంబున నెదిరి నిలువఁగల సా

మర్త్యముగలవాఁడ? నోరుజాతి యభయమొసంగితినంటినే! ఈతని రక్షించుటెట్లు? ధీరుల కాడినమాట దప్పుటపాడి కాదు. తలనొడ్డియైనను తనతలఁపు నెగ్గించుకొనుట యుత్తమ రాజధర్మము.

క. శరణాగతుఁడగు వానిం
గరుణం దనువైననిచ్చి కావఁగఁదగు భూ
వరునకుఁ బక్షికినై తన
శరీరమాంసంబు శిబియొసంగఁడె కరుణన్

జీమూతవాహనుండు సర్పంబునకై విహంగోత్తమునకు ప్రాణంబులనీఁడె?

క. కావున శరణాగతునిం
భూవరుఁ గాచెదను నేను భూమిం బాసిచేఁ
జావైన లెస్సయటుగా
దా విజయంబైన మిగుల ధన్యతగాదే.

అనఘా! నీవు నిజపురంబున కేగి సైన్యసమేతుఁడవై యింద్రప్రస్థంబునకు రమ్ము.

—* చతుర్థనుఁ డింద్రప్రస్థంబునకుఁ జేరుట *—

ఇంద్రప్రస్థంబున నొకనాఁడు ధర్మసూతి సోదరులు గొల్వ నిండుకొల్వున నున్న యెడఁ జతుర్థనుఁడందుఁ జేరి యుపాయనంబుగఁ గొనితెచ్చిన యేనుఁగులను, గుఱ్ఱములను, సువర్ణ రాసులను సమర్పించె.

ధర్మరాజు వానినందుకొని యాతని నర్థాసనంబున నాసీనునొనర్చి తగుమర్యాదలం జరిపి యాతండే పురాధీశుఁడని యర్జునునకుఁగనుసన్న యొనర్చె.

అర్జునుఁడు—అన్నయ్యా! ఈతఁడు కుండినపురాధీశుఁడు. చతుర్ధననామునుఁడు. ఆనాఁడు నేను వేఁటాడ నేగి యీతని పురసామీప్యంబుననున్న వనంబునమృగావళిం జక్కాడి విశ్రమించియుండు నెడఁ గలనిజంబు మఱుగుపఱచి విరోధిబారినుండి నను దప్పించి, రక్షింపుము. శరణుశరణు ఆపద్బాంధవా! యనుచుఁ బాదంబులపైఁబడియె. శరణనిన వానిగాచుట విధియని యభయ మొసంగి విరోధియెవ్వరంటిని. దానికాత...

ధర్మరాజు—తమ్ముఁడా! ఏటికి సందేహించెదవు? డగ్గుత్తికపడి మాటరాక కంట నీరిడుచుండుటకుఁ గారణమేమి? వైరియెవ్వరనియె? తెల్పుము. కీర్తి కాములమగు మనకు శరణాగతునిఁ గాచుటకన్న దొడ్డకార్యమెద్ది? నీప్రతిజ్ఞయే నాప్రతిజ్ఞ. వైరి యెట్టివాఁడేనియు జంకక శక్తికొలఁది యెదిరించి మన బొందిని ప్రాణములున్నంతవఱకు నీని రక్షించియే తీరవలయు. చతుర్ధనభూపాలా! నీవు నిర్భయముగనుండుము. నీవైరి యెవ్వరో పేర్కొనుము.

చతుర్ధనుఁడు—అనఘాత్మా! నమస్కారము. ప్రాణంబులపైఁ దీపిచేఁ గపటమతిని యాచించినమాట వాస్తవము. మీరును నాయెడఁ గరుణాంతరంగులై ప్రోవ నడుకట్టినందులకు వందన సహస్రంబులిదే యర్పించుచున్నాను. నన్వాధింపఁ దలపెట్టిన మహామహుఁడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముఁడు.

అట్లు చతుర్ధనుఁడు తన చరిత్రనంతయు విపులముగ నయ్యజాతశత్రునకుఁ దేటపఱచె.

—* కరినగర ప్రయాణము *—

ధర్మరాజు నిజాభ్యంతర మందిరంబునకు సోదరులు తోడరా నేఁగ, ద్రౌపదికిని, కుంతికిని, శ్రీకృష్ణునితోఁ దటస్థించిన కయ్యంపుఁ దెఱం గెఱింగించె. కలనేని తలంపని విధానము తటస్థించినందుల కందఱును మనస్సున నొచ్చుకొనిరి. క్షత్రియధర్మంబు నిర్వర్తింపక యాలసించు టన్యాయంబని యెల్లరును నేకాభిప్రాయులై తాతయగు భీష్మునికడ కేఁగ నిశ్చయించుకొనిరి. మఱునాఁటిదిన ముదయముననే యుధిష్ఠిరుఁడు సోదరులును జతుర్ధనుఁడును తోడరా నిజబలంబులతోఁ గరిపురంబునకుఁ జేరఁబోయె. హస్తినపురంబున కేఁగి తాతపాద సన్నిధిం జేరి సాష్టాంగ దండప్రణామాదులొనర్చి యాజ్ఞానుసారంబుగ నర్హాసనంబున నాసీనుండయ్యె.

భీష్ముఁడు—నాయనా! ధర్మజా! నీవు తమ్ములంగూడి హుటాహుటి నిటకు రాఁగారణం బేమి కల్గె? ఆనూతన పురుషుం డెవ్వాఁడు?

ధర్మరాజు—పితామహా! ఈతఁడు కుండిన పురాధీశుఁడు. చతుర్ధనుఁడను నామంబునం బరఁగువాఁడు. ఈతఁడొక మాయాతురంగంబు నెక్కి త్రిలోకములును సంచరించి నిజ పురోన్ముఖుండై సనుదేరు నెడ యమునానదీతటంబున నర్ఘ్యమువదలుచున్న శ్రీకృష్ణునిదోసిటఁ దురంగఫేనము పడెనఁట. ఆకారణంబున నిట్లొనర్చిన ద్రోహిని మానములోఁ జక్రధారచేఁ ద్రుళ్లనేతునని ప్రతిన బూనెనఁట. అర్జునుండు కుండిన పురపరిసరారణ్యములకు మృగయాతత్పరుండై యేగె.

వేఁగిన మనవాని నీతఁడు తొలుదొల్త శత్రువునామం బుచ్చరిం పక శరణార్థిని రక్షింపవేయని పదంబులం బట్టి నిలువనీడ నిచ్చె దనన్నఁగాని విడువననియె. అందులకుఁ గిరీటి వల్లెయనిన పిదపఁ గృష్ణుండే పగవాఁడనియె. మించినదానికి వగచిన లాభమేమని నేను నందుల కియ్యకొంటిని.

భీష్ముఁడు — ఔరా! విధిప్రేరితంబై యెంతటి కార్యము నెట్టుకొనివచ్చెను! ఇయ్యది యొక విషమస్థితియన నొప్పు. కృష్ణునితోడి సమరము సామాన్యమా? ఆతని బలసత్త్వంబు లమోఘములు; సమరప్రౌఢప్రతాపాదు లనిర్వచనీయంబులు. అంబుజాసనరుద్రాదులే యాతనితో సంగ్రామంబున నిలువఁ జాలరైరి. మనమన్న నెంతవారము? కట్టడి బ్రహ్మ మనపాల నీచతుర్ధను నేలవ్రాసె? అబ్బా! పుండరీకాక్షునితోడి పోరాటమా? దైవమా! నీమాయ నేమననొప్పు! శుభాశుభంబులు దైవప్రేరణానుసారంబుగ సంభవించుచుండు. కావునఁ బ్రతిజ్ఞా నిర్వాహణ మవశ్యకర్తవ్యంబు.

అట్లు గంగానందనుని యామోదంబును బడసి ధర్మజాదులు ధృతరాష్ట్రమహీపాలుని సందర్శింప నేఁగిరి. భూపతులును దొరలును మంత్రులును బుధులును గొలుచుచుండ నిండుకొలువున నున్న ధృతరాష్ట్రుని నిరుపమానంతసంతోషభరితస్వాంతుఁడై వెలుఁగుచున్న సుయోధనునిం గాంచ సభామందిరద్వారంబుకడ కెల్లరు నేఁగి దౌవారికునిచేఁ దమరాక ప్రభువకెఱుంగఁ జేసిరి. అంబికేయుండును వారల సగౌరవంబుగఁ గొలువుకూటంబునకుఁ బిలిపించుకొనియె. అజాతశత్రుం

డును సోదరులును జతుర్థనుండును లోనికేగిరి. ధర్మరాజాదులు చీకుపేసిక్రిముక్కి దుర్యోధనాదులఁ గౌఁగిలించుకొని యుచితాసనంబుల నాసీనులైరి. అంధనృపతికిఁ బాండవులతోపాటు చతుర్థనుఁడును గులగోత్ర నామంబులఁ బేర్కొనుచు సాష్టాంగ నమస్కారంబులొనర్చె. ధృతరాష్ట్రుండు నృపాలుని సన్మానించి ధర్మపుత్రా! యీ మహారాజెవండు? నీ వెంటరాఁగతమెద్ది? యనియె.

ధర్మరాజట్లు ప్రశ్నించినఁ గురురాజున కా భూపాలుని చరిత్రము సవిస్తరముగఁ దెల్పి యాతని యాగమనంబునకుఁ గల్గిన యావశ్యకత వినిపించె. భూపాలునిఁ బాలింప మిమ్ములఁ గూడ వేఁడ నుద్యుక్తులమై యిటఁ జేరితిమనియె ఆపగానందనుని సన్నిధి కేగి కార్యంబు తెలంగెఱింగించి యీనృపాలుని రక్షించుట యనివార్యకార్యమని యనుజ్ఞవడసితిమనియె. మీయభిప్రాయంబును వ్యక్తీకరింపఁ బ్రార్థితులనియె.

ధృతరాష్ట్రుఁడు—నీవుతలఁచిన కార్యమెట్లు నెఱవేఱకుండు?

శ్రీకృష్ణునితో సంగ్రామమనఁగనే శకుని, కర్ణ, దుర్యోధన, దుశ్శాసనాదులు పరమహర్షంబునొందిరి. పరమమిత్రులకుఁ బ్రబలవైరము సంఘటించెఁగా యని వీరల కాత్మ యుప్పొంగి పొంగుచుండెను.

శకుని—ధర్మతనయా! ఎప్పటికిని నీవింతియేగదా. నీబలము నీకెఱుఁగలేదు. కృష్ణుని నెదుర్కొని యోడించుట

యొకలెక్కయా? సందేహింపకుము. ఆ యాదవేంద్రుని సామర్థ్యమే నెఱుంగుదును. మనకు మేలుచేకూరుట ధ్రువము.

కర్ణుఁడు—అర్జునునియందఁ జేరిన యీతనిఁ గృష్ణుఁడొక్కఁడే కాదు! నిర్జరులతోఁ గూడివచ్చినను జంపుటమాట యటుండనిండు. తేఱిపాఱఁజూడఁగలరా?

దుర్యోధనుఁడు—అన్నయ్యా! జయము మనకు సత్యము.

మ॥ వనజాక్షుండన నెంత చాఁగురుఁ డశ్వత్థామయుఁ గౌతముం
డును మీరేవురు నేను బాహ్లికుఁడుఁ గర్ణుండుఁ మదీయానుజుల్
ఘనులీరాజులు భీమజాద్యసురులుఁ గంగాసుతుం డాదిగా
మనసైన్యంబులుగూడి పోల్చిన రణక్ష్మామండలిఁ నిల్చునే॥

కావున నర్జునుని ప్రతిజ్ఞ నిర్విఘ్నంబుగ నీడేఱు.

దుశ్శాసనుఁడు—ఈక్షణముననే మనము భూమిపతులెల్లరకు వారివారి సైన్యములతో బయలుదేఱి రమ్మని శ్రీముఖంబు లంపెదము. వారు చేరినపిదప నెల్లరను గూడి సైన్యరాజితో ద్వారావతిముట్టడించి యాగోపాలునిఁ గాఱఁదోలుదము.

ఆ దుష్టచతుష్టయంబుల వీరాలాపంబులాలకించి యుధిష్ఠిరుం డాత్మయందబ్బుర మొంది వారల కిట్లనియె.

మాతులా! కర్ణా! సోదరులారా! సకలరాజన్యులఁగద లిరా వార్తలంపుఁడు. అపిమ్మట దాడి వెడలుటకుమున్ను దూత నొకని శ్రీకృష్ణుని తలఁపుఁదెలియ నాతనికడ కంపుదము. తాతగారిట్లొనర్పుట ధర్మమని యాజ్ఞాపించిరి.

ధర్మజుని వాక్యంబుల కెల్లరును వల్లెయనిరి. అంతఁ గొలువుఁజాలించి యెల్లరును నిజనివాసంబులకుఁ జనిరి.

—* ద్వారకయందలి విశేషములు *—

తే॥ గీ॥ పాండవులుఁ గౌరవులు సర్వపార్థివులును
హాస్తిపురమునఁగూడుట యాప్తచరులు
దనకు వినిపింపఁ గృష్ణుఁ డుద్ధవునిఁ బిలువ
నంపి యాతనితోడ నిట్లనుచుఁ బలికె॥

వింటివా యుద్ధవా! యెంతటి విపరీతము సంభవించినదో! నీరునుఁ దైలమువలెఁ గలియక మెలఁగుచున్న పాండవులును గౌరవులును నీరక్షీరములట్లు గూడుకొని సకలనృపులతో సర్వసన్నద్ధు లగుచున్నారఁట! పోరు నష్టము పొందు లాభమందురు. ఏకారణముననైన వారలకుఁ బొత్తొనఁగూడుటయే మదీప్సితము. పాండవేయులు నన్నాలోచింపక యెయ్యదియు నొనర్పరు. అట్టి వారీవిషయమున నన్నేల మున్ముందు చేరరారు? ఇదేమి చిత్రము? ఉపేక్షఁ జేసెడివారు కారు. కార్యము భారమైనది. కాకున్న నృపుల నెల్లరఁ గూర్పుట కేమి కారణముండును? ఇట్టి కార్యమెత్తినపుడు నా చెవిని వేయకుండుట

యా? ఇతరు లూరకున్నను నాముద్దుల మఱఁది నన్గానరా కుండుట కేమికారణము? నమ్మలేకున్నాను. నమ్మకుండు టెట్లు?

ఉద్ధవుఁడు—వసుదేవతనయా! నాకును విపరీతముగనే దోఁచుచున్నది. ఇందుండియెవ్వరైన నొకరందుల కేగి వచ్చినఁ గాని యీరహస్యం బెఱుకపడదు?

త్రికాలవేదియయ్యు నాకృష్ణభగవానుఁడు రాజధర్మంబు మదినెంచి యక్రూరునిం బిలిపించి యాతనితో నిట్లని యానతిచ్చె. సమస్తధరణీశులతోఁ బాండవులును గౌరవులును వేదండపురమ్మునఁ గూడియున్నారఁట. నీవునందుఁ జేరివిషయంబులరసి ధర్మతనయాదులకు మానసేమంబుఁ దెలిపి వారిక్షేమలాభంబులఁ దెలిసికొని రయంబున నిటఁ జేరుము. వల్లెయని యాతండును రథారూఢుండై గజపురమ్మునకుం జనియె. చని యాతండు తత్పురప్రాంగణ ప్రదేశంబుల నిండుకొనియున్న సైన్యంబులం గాంచె. రాజద్వారంబుఁ జేరి దౌవారికులవలన ధృతరాష్ట్రునకుఁ దనరాక నెఱింగించె. లోనికిం బ్రవేశింప నాతఁ డనుజ్ఞ నసిపినతోడనే సభామంటపంబునకుం బోయి యచ్చట గాంగేయ బాహ్లిక సోమదత్తాదిజ్ఞాతులును, యుధిష్ఠిరాది పాండవేయులును సుయోధనాది కుమారవర్గంబును ద్రుపద సౌబలసైంధవాది బంధువులును మత్స్య మద్ర మగధ మాళవ నేపాళచోళ కుంకణ కొంకణ కోసల కుకుర కురుకరూశాది నానాదేశాగతరాజవరులును, విదురసంజయులుం గొలువ ననర్ఘ సింహాసనాసీనుండై పేరోలగంబున్న వైచిత్రవీర్యునకుం బ్రణమిల్లి కౌంతేయగాంధారేయాదుల నాలింగనంబు గావించి

తక్కినవారలచేత సంభావితుండై తనకమర్పఁబడిన కనకపీఠంబున నాసీనుండయ్యె. కుశలపూర్వకంబుగాఁ దత్తదుచితాలాపంబులాడుచున్నయెడ నజాతశత్రుఁ డక్రూరునితో నిట్లనియె.

అక్రూరా! నీవుసార్థక నామధేయుఁడవు. క్రూరుఁడవు కాకుంటనే నిన్నక్రూరుండన నొప్పు. అనవరతము శ్రీరమణుపాదచింతనధ్యానంబున నప్రమత్తుఁడవై యుండుకతననే నిన్నక్రూరత వరించె.

మాబావయగు శ్రీహరి కుశలంబున నున్నవాఁడే? పెదబావయగు బలరాముఁడు సౌఖ్యముననున్నాఁడే? ముద్దుల బావమఱఁది సాత్యకియు సోదరులును సుఖులే? సాంబాదులు మోదంబుననున్నారా? అవరోధజనంబెల్లరును సేమమే కదా? సర్వకాలసర్వావస్థలయందును నీవాతనివిడనాడకుందువుగదా? శ్రీకృష్ణుండు మమ్మెప్పుడైనఁ దలంచుచుండునా?

అక్రూరుఁడు—యుధిష్ఠిరా! ఎట్టిప్రశ్న వేసితివి? నన్నుపరీక్షించుట కిట్లనుచున్నావా? మీకును వారికిని భేదమున్నదని యెవ్వరనఁగలరు? ప్రేమతో మిమ్మాతఁడనుకొనని ప్రొద్దుండఁబోదు.

యుధిష్ఠిరుఁడు—మహాత్మా! మీయాగమనంబునకుఁ గారణమెద్ది?

అక్రూరుఁడు—శమనతనుజా! మీకును ధార్తరాష్ట్రులకును నెయ్యము సంభవించెట్లు చారుల మూలమున మురహరుండెఱింగి సంతసించె. మించిన వైరము తగదని యుభయులను గ్రహించి నెమ్మిం జరింప నెంచుట తే మదాయ

కంబని యాతఁడు మిగులవాక్షించె. రాజనివహమ్ములతోడ నిటఁ గూడియుండినట్లు చారులు దెలుపఁ దత్కారణమేదియో యారసి రమ్మని నన్పంపె.

ఈప్రశ్నకు ధర్మసూతియుఁ దక్కినవారలును బను లాడక తడవుసేసిన దుర్యోధనుండిట్లనియె.

ఈచతుర్ధనుఁడు హాయంబునెక్కి యాకసంబునఁ జను నెడ వచ్చినమారుతముచే గుఱ్ఱపు నురువు యమునలో నర్ఘ్యమిడుచున్నఁ గృష్ణుని కేల్దోయింబడెనఁట. దానఁ గినిసి మాసములో నీతనిం ద్రుంతునని కృష్ణుండు శపథమూనెనఁట. అంత భయంబున నీతఁడు మాగాండీవి యండం జేరి యభయంబు వేఁడె. గాండీవి కరుణించి కావనెంచె. శరణార్థిని రక్షించుటకు మేముందఱ మిందుఁ జేరితిమి. నెపము లేని ప్రతిజ్ఞ మానుమనుము. ప్రతినవిడిచి యీతనిం గాచుట మంచిదనుము. కాకున్న రణము నిజమనుము. తనబలమును నెఱిఁగి ప్రవర్తింపుమనుము.

శా॥ ద్రోణాచార్యుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడుఁ గర్ణుండర్జు
నుండున్ జక
త్ప్రాణాతూద్భవధర్మజుల్ గవలు నాహైడింబుఁడున్
ద్రౌణియున్
క్షోణీనాథుఁడుఁ బోరనిల్వఁగ బిడౌజుండో యజుం
డో కదున్
వేణుధ్యానముఁ జేసి గొల్లసతులన్ వేఁగూడుటో
కయ్యముల్

కావున బహుశాస్త్రజ్ఞుఁడవగు నీవు మాకృష్ణునకు సద్బుద్ధిఁ జెప్పి చతుర్థనునిం బంపెదనన్న ప్రతినమాన్పింపుము.

అక్రూరుఁడు—సుయోధనా! రాజ్యమదంబు కన్నుల గప్ప ముందువెనుకలఁగాంచక కోటికివచ్చినట్లు కాన్లేల ప్రేలెదవు? చక్రపాణి సత్యసంకల్పమును మాన్ప నాబ్రహ్మకైన శక్యమౌనె? సమస్తలోకంబులం దాఱుమాఱులొనర్చి దేవతల భోగభాగ్యంబుల చూఱంగొనిన రాక్షసేశ్వరుల మాటమాత్రమున డొల్లనేసిన హరికిని మీకును హస్తిమశకాంతరము వారగలదన్నమాట మఱచితివే? కాళీయఫణిగర్వమడంచిన ఘనుఁడనియు, సామజశ్రేష్ఠంబగు కువలయాపీడంబుఁగూల్చిన జెట్టియనియు, బాహుయుద్ధంబునఁ జాణూరునిఁ ద్రుంచిన బలశాలియనియు, జరాసంధునిఁ బదునెనిమిదిమార్లు రణభూమిఁ బాఱఁదోలిన పరాక్రమశాలియనియు, దోశ్శక్తిని బ్రహ్మాండమున నాతనిసద్దువాఁడు లేఁడనియు, శూలపాణియంతటివాఁడు బలిసుతునితోఁగూడి యాహవంబున నెదుర్కొనఁ జాలఁడయ్యెననియు లోనుగాఁగల హరిపరాక్రమంబులు వినియెఱుఁగవా? బాగుగ మంతనంబొనర్పుఁడు. ఆత్రపడకుఁడు. హరితోడి పగ పాముతోడిచెల్గాటయని నమ్ముఁడు. అతని నెదుర్కొనుట యన గిరితోఁ డీకొట్టుకొనుటయే. కావున మీరెల్లరు నీభూవిభునిం దోడ్కొని శ్రీయఃపతిపాదారవిందంబులపైఁబడి శరణము వేఁడుఁడు. అతఁడు రక్షించును.

దుర్యోధనుఁడు—నాయనా! అక్రూరా! ;అమ్మపుట్టిల్లుమేనమామదగ్గఱనటోయి పొగడుట? ఔనునిజమే.మగటిమి

యున్న యీకృష్ణునిదే మగఁటిమి. పాలిచ్చుటకు వచ్చినయబలం గూల్చిన యమోఘబలశాలి. బండినెగసి తన్నిన బలపరాక్రమశాలి. మద్దిచెట్లం దెగనేసిన మహాబలుఁడు నీటిపాముం జంపిన నీటుకాఁడు. నాతిసహాయంబున నరకాసురుం గూల్చిన నేర్పరి. జరాసంధుని ధాటికోర్వంజాలక స్వస్థానంబునుండి తోకముడుచుకొని పారిపోయిన పరాక్రమశాలి. నీస్వామిభక్తికి మెచ్చితిని. నిన్నుఁబోలిన బట్రాజులు పైరీతిని జాటుచుండుటంబట్టియె కొందఱమాయకులు కృష్ణుఁడన్న నంతవాఁడింతవాఁడని మోసపోవుచున్నారు.

కృష్ణుని సామాన్యమానవునిగ నెంచి పరిహసించుచున్న రారాజవాక్యంబుల సరకుసేయక నాతనిఁ దృణీకరించి యక్రూరుఁడు భీష్ముని దిక్కుం జూచి యిట్లనియె.

మహాత్మా! ఈతఁడు మదోన్మత్తుండై కృష్ణపరాక్రమం బెఱుఁగక తూలనాడుచున్నాఁడు. ఆవీరాగ్రేసరు ప్రభావంబు తమకు దెల్లంబు. ఉగ్రుండై యానందనందనుం డొక్కమాఱు రణభూమిం దేఱిపాఱఁజూచిన నిలువనోపఁగలవారెవ్వరు? కావున నాతనితో వైరముడిగి శరణపట్టు సేయుము.

అక్రూరుఁడు భీష్ముఁడు తనపల్కులకు నిరుత్తరుండై మిన్నకుండుటం గాంచి ధర్మరాజాదుల నుపలక్షించి యిట్లనియె.

పాండుకుమారులారా!

క॥ హరియీకుఁ బ్రాణబంధువు
గురువుగ సచివుండు రక్షకుండునై మిమ్మే

వురఁ గూర్మినెల్లవేళల
నరయుచు రక్షించినందుకా యిదిదలఁపన్।

అట్టి శ్రీకృష్ణునిపొందు మంచిదో ధార్తరాష్ట్రుల పొత్తు మంచిదో యోచింపుకొనుఁడు. వీరు మీకు నిమిత్తమాత్ర మిత్రులు, సహజవైరులు. ఎట్లయినమీకును యదునందనునకును మిత్రభేదముఁ గల్పించుటకే వీరి కీయవ్యాజప్రేమము. మురళీధరుని దయకు మీరు దూరులుగాఁగనే మిమ్ముం దునిమి మీ రాజ్యమపహరించుటయే వీరినిశ్చితాభిప్రాయము. ఈనృపకీటకంబుం జేపట్టి దేవకీనందనునితోఁ గయ్యంబునకు దిగుట కర్జంబుగాదు. పార్థా! నాపలుకులాలకింపుము. మఱఁదివను చనువుమానుము. పంతగించి మేనమామనే సంహరించిన యాతనికి నితరులెంతటివారు. హరికే శరణుఁ జొచ్చుటే భావ్యము.

అర్జునుఁడు—అక్రూరా! గ్రహించినవానిం ద్యజించు టెట్లు? న్యాయవిరుద్ధంబుగదా. సర్వభూతాంతర్యామియగు పరంధాముఁడేమి చేసినం జేయనిమ్ము.

అంతట యుధిష్ఠిరాదులు రమావల్లభునకుఁ దెల్పుమని యక్రూరునితో వేఱువేఱుగఁ దమపల్కులవినిపించి తమయును నొకబుద్ధిమంతుని నాతనిపాదసన్నిధికిఁ బంపి యొనర్పనున్న విధ్యుక్తధర్మంబుల తెఱంగెఱింగించెదమని సవినయంబుగ విన్నవించి యనిపిరి. అక్రూరుండును రథారోహణంబుఁ జేసి రయంబున ద్వారకాపురంబుఁ జేరి మురమథనుని పాదసరసీరుహంబులకు మ్రొక్కి యనుమతిని స్వర్ణాసనంబున నాసీనుండై

సోదరులును నందనులునుఁ గొల్వనున్న మురాంతకునకుం గరిపురంబునందలి యాంబికేయు పేరోలగంబునందలి విశేషంబుల వినిపింప మొదలిడెను. కమలదళాక్షుఁడు దుర్యోధనుని ననుచిత వీరాలాపంబులకుఁ జెయివవ్వనవ్వి పైవిశేషంబులం దెల్పుమనియె.

అక్రూరుఁడు॥ పద్మదళాక్షా! నేనరుదెంచునపుడు ధర్మజాదులు తమతో విన్నవింపుమనిన వార్తలాలకింపుఁడు. ధర్మజుండిట్లనియె.

"తేఁడు కపటమున మాయజ్ఞునునిఁ జేరి. అభయము సంగినవాని విడనాడుట ధర్మవిరుద్ధముకదా మఱియు శుభ్రతరకీర్తి దశదిశలపంపినవాడవు నీవు. అట్టి నాఁడు శరణార్థినిఁ ద్రోసిపుచ్చినను నకఖ్యాతికి నెడమిచ్చుటకు నీవు మాత్రమిచ్చగింతువా? ఏకశరీరులై మెలఁగిన మీ యిరువురకును నొక నృపుని రక్షించు నెడ భేదాభిప్రాయము లేర్పడిసంగరంబునకు గడంగితిరనిన లోకులు నవ్వరా! మేనత్త మేనమామ బిడ్డలమనుమాట మఱపకుము. మీపాదభక్తులయెడ నెనరుఁ జూపుఁగోర్వ్వు. ప్రతిన నుపసంహరించుకొని భూధవునిఁగావుము మఱిది మాటఁ జెల్లింపుము.

భీముఁడిట్లనియె. "మాయన్నగారి మెత్తనిమాటలన మేము భయమున గజగజ వడఁకితి మనుకొనకుము. బంధుత్వంబున కెడబాటుగల్గునను సదుద్దేశమున నట్లనెనని నమ్ముము. అర్జునుఁడు గాచుచున్న మనుజాధిపుని బ్రహ్మరుద్రులతో నేకమైవచ్చినను బ్రూంచుటశక్యము. కావునఁ గుండిసపతిం

గాచుట యుభయులకు నయంబు. లేకున్న నాలావును నర్జునుని పరాక్రమంబును జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుము"

అర్జునుండిట్లనియె. "పిల్లినిఁ బెంచిన బెబ్బులియయ్యె నను కొనుము. నావృద్ధికి నీవే మూలకారణుండవు. మంచియో చెడ్డయో పుడమి తెలిసినిం గాచెదనంటి. నా మేనం బ్రాణంబు లుండునంతవరకు నాతనిం గాచుట నావిధి"

బలరాముఁడు—ఏమి కృష్ణా! మాటాడకున్నావు? అక్రూరుని పల్కులు మృష లేమోయని యనుమానపడుచున్న ట్లున్నావు. కాకున్న నీవు నీవారని హెచ్చుగ నమ్మిన పాండవే యులపల్కు లిట్లుండుననుకొ కావంతేని యువకాశముఁడునా? అందుఁ బాండవమధ్యమునందు నీమాట కెదురాడునా? ఇదేటి మాట! అక్రూరా! అసందర్భంబులాడుచున్నావు. నిదురయం దున్నావా? కలవరింతమాటలు కావుకదా? కిరీటికీర్తి గాపాడుటే నీకు బరమధర్మము. ఆతని బ్రతిష్ఠగాపాడుటకై నీ ప్రతినవిసర్జిం చుకొనుటయొప్పు. గౌరవార్హులకు గౌరవహాని సేకూర్పనెంచుట కు సంసిద్ధుడవైనందులకుఁ గృష్ణా నీవు నిశ్చయముగ శిక్షార్హుం డవు. నా రామాట ననకమిన్నకుండినందులకు వగచుచున్నాను. కృష్ణా! మునిఁగినదేమి? వారిదూతరానేల? వారికిఁ బ్రయాస గల్గింపనేల? నీవేమున్ముందుగ నేఁగి యాపదలు మూడినపుడు మీరందఱేకమగుదురో కారో పరీక్షించుటకిట్లొనర్చితినని ఏదో మాయోపాయంబుపన్నుము. నిన్నెవ్వరు వేలెత్తి లెక్కింపరు. చెడ్డపేరు వచ్చినమాకువచ్చును.

కృష్ణుఁడు! అన్నయ్యా! నీపల్కులు చోద్యంబయ్యెడి.

వారిమొదలం గల్గిన యనురాగంబున నే నెట్టికార్యంబునకేని మొడంబడుదుననియు; నిజగౌరవంబు వమ్మొనర్చుకొని నిజ ప్రతిజ్ఞ సరకుచేయక మీ కెల్లరకు నహితమగు కార్య మొన ర్తునని యభిప్రాయము సూచించితిరి. దుర్యోధనాదు లన్నట్లు కృష్ణుఁడన్న నల్లవెఱ్ఱిగొల్లఁడని మీరును దలంచితిరి కాఁబోలుం. అతిక్రాంతమర్యాదులై చరించిన వారిపట్ల నింక నే నెట్లు ప్రతికూలస్వభావము వహించియుందు? అక్రూరా! శరణాగ తుని విడిచి భరతకులంబునకుఁ గళంకముఁ దేఁజాలనని యర్జు నుఁడనఁడుగా!

బలరాముఁడు—సోదరా! సాత్యకీ! చూచితివా ఈతని యనుమానము?

కృష్ణుఁడు—మూఢచిత్తా! అర్జునా! నిశ్చయముగా నన్వంచించితివిగదోయి! నీ వినయప్రవర్తనంబులు నిక్కువంబు లనుకొంటి. నీవు ప్రాణమిత్రుఁడవని నమ్మియుంటినిగాని, ఇట్లు భంగపుత్తువని తలంపలేదు?

బలరాముఁడు—ఇది యంతయు నీ స్వయంకృతాపరా ధము! పామునకుఁ బాలువోసి పెంచినట్లు లాతనిఁ బెంచితివి. ఆతని దుర్గుణంబు లీనాఁటికైనను నీవు గ్రహింపఁగల్గినందులకు సంతోషము.

కృష్ణుఁడు—నే నొనర్చిన మహోపకారంబులనైనఁ ద లంచి నాశత్రుని విడనాడి యుండవచ్చునే? స్వలాభంబు మది నెంచి నాతోఁ గపటపుఁ గూటమిం జేసితివిగా! నీపేరుప్రతిష్ఠ లకు లోటు రాఁగూడదేమి?

బలరాముఁడు—పాండవేయుల ప్రాణమిత్రత్వము ధర్మ తత్వము బయలుపడెనా కృష్ణా?

కృష్ణుఁడు—అన్నయ్యా! ఆ కపటాత్ములకు మహా గర్వంబుగలదు. అనంతపరాక్రమవంతులమని వారికిఁగల గర్వం బు సర్వంబు ఖర్వంబొనర్తు. ఆమూఢాత్ములకు వినాశకాలంబు సమీపించుటచేతనే దుర్బుద్ధు లుద్భూతమైనవి. అన్నయ్యా! కానిమ్ము. దూతనుగూడ రానిమ్ము. ఆపైసంగతియోచింతము. ఇంతట మనము కొలువు చాలింతము.

సహదేవుని రాయబారము.

అక్రూరుం డేగినపిదప ధృతరాష్ట్రుండు విదురసంజయ భీష్మాదులతోడను, గాంగేయాగ్రజునితోడను బ్రసంగించుచు నాఁటిసభలోని ప్రసంగములవలనఁ గృష్ణుని క్రోధాగ్ని రగు లుకొనుట నిశ్చయంబని కటకటఁ బడుచుండె. సుయోధనా దుల తీవ్రమగు ననుచిత సంభాషణములచేత వ్యవహారములు ముదిరెననియు వగవఁదొడఁగె. తనవారికిఁబలపరాక్రమమునకన్న ప్రగల్భములు మెండనియుఁ బరిపాలనాధౌరేయతయు రాజ నీతియు నెఱుంగరనియు విలపించె. కుంతీనందనునితో నక్రూ రుండు కొల్వునం దెల్పినదంతయు నిజము. కృష్ణుఁ డేదికి నచేయుఁ దన్నమాట వాస్తవమని యూంబికేయుండు వలికె. ఏదెట్లైనను మన మిప్పుడు వినయవంతుఁడును వివేకవంతుఁడును వితరణశాలియుఁ బరేంగితజ్ఞుండును సత్యసంధుండును బుద్ధి మంతుండును గార్యధురంధరుండును సుగుణవంతుండును నగు

నొకనిని రాయబారిగఁ గృష్ణుని కడకనుపు టుచితముగదా యని యాంబికేయుండు పల్కి మగుడ నిట్లనియె. ఆ రాయబారియే సమస్తకార్యములఁ జక్కఁబెట్టి ఫలసిద్ధిఁగాంచి రాఁగలఁడు. అట్టివాని నొకని నియోగింపుఁడు. నైశంబ యాదవ వల్లభుని కడకనుపుదము.

ధర్మరాజు — తాతా! ఈ దూతకార్యంబునకుఁ దగిన వాని నొక్కనిఁ దమరు పేర్కొనం బ్రార్థితులు.

శంతనునందనుండు కౌంతేయాగ్రజున కిట్లనియె.

ఇట్టికార్యంబునకు దేవతలకేని నజేయుండును, బుద్ధిబలమున బృహస్పతి కీడనందగువాఁడును, చలింపని స్థిరభావంబున నచలశ్రేష్ఠంబున కుద్దియనందగు వాఁడును నగు సహదేవుండే తగినవాఁడని నా యభిప్రాయము.

అందలివారును భీష్మవాక్యమునే తలమోపిరి. ధర్మజుఁడు సోదరుం బిలిపింప వా రాతనికి వాసుదేవుకడ వచింపుమని నుడువులు కొన్నిటిం దెలిపిరి. అట్లాతం డందఱివలన ననుజ్ఞలం గొని సనునెడ ధర్మజుం డాతనిఁ జేరఁదీసి యిట్లనియె.

క। సహదేవ నీ వచనముల
కు హలాయుధ కృష్ణసాత్యకులుఁ బ్రద్యుమ్నా
ది హరికుమారులు నతికుపి
తహృదయులై పల్కినను బెదరకుము తాల్మిన్।

అని బుద్ధులం గఱపిన నాతండును వందనపూర్వకంబుగఁ జెవియొగ్గి విని వల్లెయని రథారూఢుండై పరిమిత పరి

జనంబులు గొల్వ ద్వారవతీపురంబునకుం బోయె. రథంబు మొగసాలండిగి ద్వారపాలకునిచే నాగమనంబు లోని కెఱిగించి యాజ్ఞవడసి యాస్థానమంటపము ప్రవేశ మొనర్చె. శ్రీకృష్ణుంగాంచి కృతప్రణాముండై యుచితరీతి సత్కరింపఁబడి సహదేవుఁడు భద్రాసనాసీనుండయ్యె.

కృష్ణుఁడు — బావా!

మ॥ ముదమే యత్తకు ధర్మరాజునకు సమ్మోదంబె భీముండు స
మ్మదలీల న్విహరించునే కుశలమే మత్ప్రాణమైపోల్చునా
త్రిదశాధీశ్వర సూతికిన్ నకులుఁడుం ద్రీతాత్ముఁడే సౌఖ్యసం
పదఁ బాంచాలి మెలంగునే వరిజనుల్ భవ్యాత్ములే యెప్పుడున్॥

సహదేవుఁడు — దేవకీతనయా! భవత్కృపారసమున మే మెల్లరము కుశలులము. కన్నులకు ఱెప్పలవోలె నీవనిశంబును గాపాడుచుండ మా కాపద లెట్లుముట్టుఁడు?

కృష్ణుఁడు — సహదేవా! ప్రొద్దుగ్రుంకుచున్నది. మన మింతటఁ గొల్వు చాలింతము. ప్రయాణపుటలజడిఁ దీర్చుకొనినపిదప సంభాషింపవచ్చును. అభ్యంతర మందిరమున కేగుదము రమ్మ.

మురాంతకుండు సాంధ్యక్రియలనిర్వర్తించి సహదేవునిం బిలిపించి యాతండును దానును సత్యభామా మందిరం

బున షడ్రసోపేతరుచిరాన్నంబుల భుజించిరి. అపిమ్మట సహదేవుండు విడిదికిం జని సుఖనిద్రా పరవశుండయ్యె.

మఱునటి యుదయంబున నవ్వాసజనాభుండు గంధమాల్యాభరణ భూషితుండై యుద్ధవాక్రూగ బలభద్రసాత్యకి ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాదులం బిలిపించి వారలుం దానును గొలువుకూటంబున కరుగుదెంచి తత్తదుచితాసనాసీనులై యుండిరి. అంతఁ గృష్ణుఁడు పాండవవీరునిఁ దోడ్కొనిరా వేత్రహస్తునొకనిం బంపెను. ఏతెంచిన సహదేవుని హరి కూర్చుండ నియోగించి మృదుమధురసరస సల్లాపంబులఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచు నీ రాకకుఁ గారణం బేమని ప్రశ్నించె.

సహదేవుఁడు—మహానుభావా! నీవు సర్వము నెఱింగియు ప్రాకృతమానవునట్లు రాజనీతి ననుసరించి ప్రశ్నించితివి. మీయాజ్ఞానుసారమిదె విన్నవించుచున్నాఁడ నాలకింపుఁడు. కుండినపురాధీశుండగు చతుర్ధనభూవిభుండు మాయాతురంగము నెక్కి లోకంబుల సంచరించి క్రమ్మఱ నెడ నాతని హయఫేనము మారుతవేగంబున యమునానదీ పావనజలంబులఁ దమ రర్ఘ్యము విడుచుచున్న తఱిఁ దమహస్తాంజలిఁ బడెనఁట. దానఁ దమకుఁ గోపంబుపొడమి హయముమీఁదనున్న నరేంద్రుని శిరమును మాసములోఁ ద్రుంతునని తీవ్రప్రతిజ్ఞఁ జేసితిరఁట. ఇంతలోఁ గాలకర్మవశంబున మా ధనంజయుం డాపురసమీపారణ్యములకు వేఁటాఁడ నేగె. ఆతేఁడది యెఱింగి ధనంజయుని సమీపించి భవదీయనామం బుగ్గడింపక వెఱవున శరణంబు వేఁడినఁ గావం బ్రతిజ్ఞఁ జేసె. అపిమ్మట భయకారణుండెవ్వండ

నిచె. గడగడవడంకుచు మీారని యాతండల్లనందెల్పె. దాని నర్జునుండదిరిపడి విచారించి రయంబున యుధిష్ఠిరుఁజేరి యావద్వృత్తాంతమును వినిపించె. అంత యుధిష్ఠిరుండును గరిపురంబునకరుదెంచి భీష్మాది కురువృద్ధులతో మంతనంబొనర్చి నన్ను భవల్సన్నిధానంబునకుఁబుత్తెంచిరి. ధర్మతనయుండుమున్మాఁదుఁ దముతో నిట్లనుమనియె.

“నీకరుణావిశేషముననే సవ్యసాచి సర్వలోక పూజనీయుండై వెలుంగుచున్నాఁడు. అట్టి నరునియెడ నీవే కినుక వహించిపరిభవింపఁదగదు. పెంచినచిలుకనుజీకాకుపఱచుటేటి న్యాయము? దేవాదిదేవా! నీవెఱుంగని దెద్దియునులేదు. మనుజాధీశుఁడు క్రొవ్వి నీ కవమానము నొనర్చినవాఁడుకాఁడు. దైవికంబుగ గుఱ్ఱపునురుగు వీఁచిన గాడ్పువలనంబడియె. కాన నీవు మనంబున నొకమారు చింతించి కోపంబు వీడి యీ తప్పు సైరించి మనుజవిభుని మన్నించి రక్షింపుము.

పై మాటలాలకించి కృష్ణుఁడు నవ్వి బలరామాదులం జూచి యిట్లనియె.

“చూచితిరా, మనపాండవేయులనుదక్కంగలవారును వారికట్టుఁ జెల్లించుకొన నెంతగఁ బెనంగుచున్నారో.”

బలరాముఁడు—సహదేవా! మీయన్న బలగర్వంబున విరోధిమెట్టివాఁడో యరయక శరణునొసంగుట దగునా?

సహదేవుఁడు—బావా! నరనారాయణు లిరువురప్పట్టునసమానులే. మనుజాధిపుఁడు బుద్ధిపూర్వకముగ ద్రోహ మొనర్చెనో లేక పొరపాటో విచారింపక మూఁడేళ్ళ సాము

చేసి మూలనున్న ముసలినిఁ జంపెనన్నట్లు బాహుపరాక్రమముఁ జూపెదననుట యార్యసమ్మతము, ధర్మసిద్ధాంతముఁ గాఁబోలు!

సహదేవుని పల్కులకు నీలాంబరుండు పక పక నవ్వె. గదుండు పరిహాసమొనర్చె. కృతవర్మ కృష్ణునకుఁ గన్నుఁగీటె. సాంబుఁడు తల పంకింపసాగె. అసమబాణుఁడు భుజంబప్పళించె. ఉగ్రసేనుండు చేతులందట్టె. అనిరుద్ధుండు చేకితానునిపైఁ జేఁజాచి మీసంబుల మెలివైచుచుండె. ఋషభుఁడును చారుదేష్ణుండును బాడ్లు కటపటఁగొట్టికిరి. సారణుఁ డట్టహాసంబొనర్చె. సాత్యకి పెదవివిఱిచెను. కొలువంతట గుసగుసలు చెలఁగె. అట్టి సభను సహదేవుండు కలయఁ జూచి గనులెఱ్ఱఁజేసి యిట్లనియె.

"సభాసదులారా! మీచర్యలు కడుఁగడు విచిత్రంబులు. నా సామభాషణంబులకు సభవారెల్లరు విపరీతార్థంబు లొనర్చుకొనినట్లు తోఁచెడిని. బాంధవ్యంబు నెంచి యీపగిదిఁ బల్కితినిగాని వేరుగ నెంచకుఁడు. బలప్రతాపాదుల భండనంబె వెలివెట్టు.

కృష్ణుఁడు—బావా! ఆగ్రహింపకుము. మావారు తమరెల్లరు మదించిన యేనుఁగులవంటివారనియు, మూఁడు లోకంబులఁ జేరుగన్న శౌర్యతేజోనిధులనియు, నాహవంబున నత్యుగ్రులై మలమలమాడ్చికొని తిందురనియు నెఱుంగక పరిహసించిరి. అయ్యో! మీబలమెక్కడ! మీరెక్కడ! ఆదినుండియు మీరు నిజప్రతాపంబున వెలిఁగినవారు. కురురాజొనర్చు క్రౌర్యములఁ గాచుకొంటిరి. రాజసూయంబు నొన

ర్చిన రాజాధిరాజులు, మయసభ నార్జించిన మహాశూరులు, ఖాండవారణ్యంబు దహించిన యఖండబలులు, పాంచాలి పరాభవంబు నాఁడక్షయవలువ నార్జించి తెచ్చిన యక్షీణబల విక్రమోపేతులు. అట్టివారికి ముదుసలులగు నదీతనయుం డును, కుంభజుఁడు నేమిచేయుదురు గాని శూరాగ్రేసరులగు సుయోధనానుజులు నూర్గురు, అందఱికన్న మిన్నయగు సూత పుత్రుండల యంగరాజగు కర్ణుండు, వసుధాధీశులు బాసటలై యున్నారు. అట్టి వారిచే సురక్షితుఁడగు నృపాలు నెట్లు వశ పఱచుకొని సంహరింపనగు?

బలరాముఁడు—సోదరా! నీ వెప్పుడును సల్లాపంబులతో గాలము వృథపుచ్చెదవు. కాఠిన్యము వహింపవలసినపట్ల కూడఁ జలోక్తుల నుపేక్షచేయుదువు. నీబలంబును నీ వెఱుం గవు. పరుల బలంబును బ్రస్తుతించుటలో నిధివి. నీవు నిజం బుగ నలిఁగి ఘనరోషంబున నేత్రయుగ్మంబులనుండి యగ్ని కణంబులఁ గురిపించుచు రణభూమిని నిలిచితేని యర్జునుండన నెంత? మిగిలినవారిని మేమును నిర్లక్ష్యముగ నెదిరింపఁగల మను ధైర్యమున వచించుచున్నాను. అర్జునుండు దివ్యబా ణంబులం గల్గియున్నాఁడను నదిరిపాటునను శౌర్యంపుశేవను భవద్విరోధియగు నృపునిఁ గరుణించెను. నీ ప్రతిన మాను మని సాహసించి రాయబారమంపెను. వీని మాటలు విను టకు నాకసహ్యము జనించి తీవ్రమగు వ్యాగ్రహాకారణ మగు చుండ నీకందలి మాధుర్యమేమో సావధానముగ నాలకిం తువు. ఏమేమో బదులాడుదువు. నీ నానుడు వ్యవహారము

చూచెడి వారికిఁ బాండవేయులతో వైరమునకుఁ గృష్ణుఁడు సందేహించుచున్నాఁడను నొక గొప్ప లోపమును వెలిబుచ్చుచున్నది. కాకున్న యోచించి చూడుఁడు. వారు ధార్తరాష్ట్రులతోఁ జెలిమి నీయాజ్ఞఁగాని యొనర్చిరా? వారు సమరసన్నాహమున నున్నారు. నీవు మీనమేషముల లెక్కించుచున్నావు. నీవన్న వారికి లక్ష్యముండియు నీతోడి కయ్యమునకు వెనుదీయ నుద్దేశించియే యుండినయెడల మున్ముందు వారు కౌరవేయుల నేలఁ జేరబోదురు? నీయందు నీవనుకొని యున్నట్లు భక్తిశ్రద్ధలు, గౌరవస్వభావము, బంధుఁడవను నెనరు, ఉపకారమొనర్చినవాఁడవను కృతజ్ఞతయున్నవారే యైనయెడల జ్ఞాతుల పాదములఁబట్ట నేలపోదురు? నీతో వైరము నెల్లనివారై రాజు కపటముగఁ బ్రాణదానమునకు వేడుటచే మోసపోయి యుభయ మొసంగి యున్నవారేయైనచోఁ దొలుదొల్తనే నీ సన్నిధిఁ జేరి కార్యమిటు తప్పినచ్చె. నేది ద్రోవయని యడిగి యుండరాదా? వారి కృత్రిమచర్యలు, నధర్మపు టుద్దేశములు, యథార్థములని నమ్మి దీర్ఘసందేహంబునుండి తెప్పరిల్లలేకున్నావు. నోటికివచ్చినట్లు వారు ప్రేలుచుండఁగా నీవు దుడుకుతనపుమాట నోరు జారివచ్చునేమో యని వదిలంబుగ భావమడఁది హాస్యంబులాడుచు వినోదాంబుధి దేలుచున్నావు. నీ యుపేక్షయు, నీ నిరర్థకపుఁ బ్రసంగములును నాకు రుచించుటలేదు. కాలహరణంబునకుఁ గారణంబులగుచున్నవి. అభిమానాతిరేకము నిన్నదిమిపెట్టి కోపంబును దిగమ్రింగఁజేసి రోషంబును జంపుకొన హెచ్చ

రించుచున్నను నీ ద్రోహులు పైకుఱికి మద్బాహుబలంబును వారిపైఁ జూపుదనుక నా యాగ్రహానలము చల్లారదు. నాకీ లోకంబునంగల రాజులన్నం దృణప్రాయులు. ఇందున్న వారెవ్వరైన నాతోడ వచ్చిన రండు. నేనింక క్షణముండఁజాల.

అట్లు హలాయుధుఁడు రౌద్రాకారుండై యందఱి యెడ నిర్లక్ష్యభావంబుఁ జూపి తా నొక్కఁడే యుద్ధసన్నద్ధుఁడై యేగ దిగ్గున లేచి చనునెడఁ జక్రపాణి యాతని కేల్పట్టి యిట్లనియె.

“సోదరా! మత్కృతకాలహరణంబునకు సైరింపుము. అర్జునుండన నెంతవాఁడు? వినుము.

తే॥ గీ॥ నా సహాయంబు లేకున్న నరుఁడు నరుఁడు
నా సహాయంబు గలిగిన నరుఁడు హరుఁడు
ఇత్తెఱంగెల్ల భీష్మాదు లెఱిఁగి యెఱిఁగి
యేలచేసిరి యిప్పని బేలలగుచు!

సహదేవుఁడు—అన్నా! ద్రుపదునిఁ బట్టితెచ్చి ద్రోణున కర్పించిననాఁడును, మత్స్యయంత్రమును దెగవేసిననాఁడును, పాంచాలికై మహీపతులఁ గెల్చిననాఁడును మాయింద్రసూతి నీసహాయంబుగొనను కాఁబోలు. గాండీవ, దేవదత్తాదు లాతనికిఁజాలు. పెరవారల సహాయం బాతఁ డపేక్షింపఁడు. ఆ జగదేక వీరుండును, అసహాయశూరుం డగు పార్థునితో నాఖండలాదులు దురంబున నెదుర్కొననోపరు. ఇట్టివీరునకుఁ దోడ్పడనున్న మహావీరుల ప్రభావంబు లాలకింపుము. పితృవాక్య పరిపాలనార్థ మేకపత్ని నేని స్వీకరింపనొల్లక యావ

జీవము బ్రహ్మచర్యవ్రతమునఁ జరించుచున్న నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడగు భీష్ముఁడు. అతనికి దాసోహమ్మనని వారు భూవలయంబున లేరు. బాహుబలంబున దిగ్విజయయాత్రనొనర్చిన యా యాపగానందనుని నదిరింప మీలో నెవ్వరికగు? అస్త్రగురుండును, అతిరథశ్రేష్ఠుండును మేరునగధీరుండును, నగు ద్రోణాచార్యుఁ డస్త్రంబులఁ బ్రయోగింప నిల్వఁగలవారేరి? మందునకైనఁ గానరారే? కృపుఁడు పేరునకుఁ గృపుఁడుగాని రణరంగమున నాతఁ డమిత నిష్కృపుఁడు సుమీ! తులలేని ప్రతాపముగల్గి యమోఘాస్త్రంబులు కైవసమై ప్రకాశించుచున్నాఁడు. అతనిప్రేమోలంబడిన వానిసఁ దప్పింప నావిధికైన దుర్లభము. మురారీ! యాతనిని డీకొనఁగల్గిన యాతనిం జేర్కొనుము. నిగ్రహప్రభావంబునఁ గోదండం బెక్కించి రణక్రీడ నొనర్చు నశ్వత్థామఁ జూచిన వీరి వాచాప్రౌఢి చల్లఁబడకున్నె? గదాదండముఁ జేఁబూని మత్తమాతంగమువోలె విజృంభించి యా భీమసేనుండు మూకలఁ జెండాడుతఱి వీరెల్ల రేమగుదురో? చేతులు త్రుప్పు పట్టియున్నవి. పనిలేదుగదా యని పెనువగం గుందుచున్న వాయుపుత్రునకుఁ బని గల్పించి యాతని వందనంబులకుఁ బాత్రుఁడవుగా నున్నావుగా! కృష్ణా! ఈతనికిఁ దోడుగ సుయోధనుండను మత్తకరియు నీవాహినుల గబళింప సిద్ధముగనున్నది. జలధిగభీరుండగు నర్కపుత్రుని సమీపించుటయు దుస్సాధ్యము. తీవ్రశరజాలములచే రూపుమాపివేయు. ఇఁక నాభీమాత్మజుండగు ఘటోత్కచుని మాయలెఱుంగరానివి. అశేష విశేషంబులారసిన బుద్ధిమంతుఁడగు

శస్త్రాస్త్రకళాకౌశల్యుండగు శల్యుం డజేయుఁడు. ఆహవఘనులగు ద్రుపదాదులును, భుజబలాధికులగు విరాటాదులు, దండిమగలగు సోమదత్తాదులు పెక్కురు గలరు.

ఇట్లు మాసైన్యసముద్ర ముప్పొంగివచ్చుచున్నది. విజయుని ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్పఁబూని మదంబున నెల్లరు మైమఱచి చెలరేఁగుచున్నారు.

సీ॥ కపికేతనంబు భీకరతఁ దోఁపకమున్న
తొడరి గాండీవ మెక్కిడకమున్న
పటుతర శరపరంపరలు పర్వకమున్న
బాంధవుల్ ధరణిపైఁ బడకమున్న
రక్తవాహినులు ఘోరముగఁ బాఱకమున్న
సకల బలంబులుఁ జావకమున్న
యాదవు లుగ్రబాణాగ్నిఁ గ్రాఁగకమున్న
ధృతి వాహినీశులు తెగకమున్న
దేవదత్తరవంబు వీతేకమున్న
తెల్లగుఱ్ఱపుఁ గొదమల తేరురాక
మున్న విజయుండు గాచిన యన్నరేంద్రుఁ
గావు తక్కన బుద్ధులుగావు కృష్ణ॥

మాబలంబునకును మీబలంబునకును పర్వతంబునకును బరమాణువునకును గలయంత వారయున్నది. ఎఱిఁగి యెఱింగి యీవసుధేశుం జంపుచలం బేల? ముమ్మాటికి నయ్యది మానుటొప్పు.

అట్లు పల్కిన సహదేవు పల్కులు ములుకుల చందంబునఁ గర్ణరంధ్రంబుల సోకినఁ గృష్ణుండు తోకఁద్రొక్కిన భుజగేంద్రుని రీతియు పటలు గుదిచి పెట్టిన కొదమసింగంబు మాడ్కియు రోషించి యిట్లనియె.

కం॥ వినవోయి మున్నొక చతు
ర్ధనఁ జంపెదనంటి నిపుడు ధర్మతనయు ను
క్కడించి సంగరస్థల
మున నందఱఁ ద్రుంతుఁ జక్రమునఁ జిత్రగతిన్॥

దీనిన్విని సహదేవుండు మారాడక పోయివచ్చెదనని యందఱకు నెఱింగించి కొలువుకూటంబు వెడలివచ్చి రథారోహణంబు గావించి రయంబునఁ గరినగరంబున కరుదెంచి ధృతరాష్ట్రు కొల్వుకూటంబునఁ జేరి జరిగిన కథాంశంబు లెల్లయు సక్రమంబుగఁ దెలిపె.

ఆపల్కులాలకించి దుష్టచతుష్టయంబు బీరంబులఁ బల్కుచుఁ గదలిపోవుదము లెండని మహాట్టహాసంబొనర్ప భీష్ముండు వారలనదల్చి మీరలిక్కార్యంబు తెఱఁగెఱుంగ; రాత్రిపడక నిలువుఁడని వైచిత్రవీర్యునుద్దేశించి యిట్లనియె.

“ధర్మనందనుండును రారాజును చతుర్ధనసంరక్షణార్థంబు రాజవరుల బంధుల మిత్రుల నిందుఁగూర్చిరి. ఇయ్యాదియష్టాదశాక్షౌహిణీసంఖ్యయయ్యె. కృష్ణునితోడి కయ్యంబొనర్పఁ దగిన యోధుఁడర్జునుండుదక్క మరొకండు గానరాఁడు. కావున వాహినీపతిత్వంబున కీతండె యాతనిఁ బట్టభద్రు నొనర్చుట చాలమేలు”

అర్జునుఁడు — దేవవ్రతా! తమరిట్లను టొప్పునే? యోధాగ్రేసరులగు మీరును, కృపుఁడును, ధనుర్గురుఁడును, రాజీవాప్తసూనుండును, రారాజును, నశ్వత్థామయు, భీముండును మున్నగు వారెందఱోయుండ నాకభిషేకవైభవం బేటిమాట? త్రిలోకవిఖ్యాత కీర్తిసాంద్రులగు మీరలొక్కరే యీపదవికిఁ దగినవారు. నా నేర్పుకొలంది నేనును రిపులతోడం బోరెద.

భీష్ముఁడు — పార్థా! వీరలనెల్లం గాదనుట గాదుగాని కృష్ణునితోడి వైరంబు మిగిలిన వైరులతోటిపాటిది గాదు. కావున జతుర్ధనుఁడఁ గావను, నంబుజోదరు నెదిరింపను నీవే సమర్థుఁడవు. నీపిఱుంద న యుధిష్ఠిరదుర్యోధనదుశ్శాసన శకుని సైంధవ ప్రముఖ విరాట ఘటోత్కచులును దృష్టకేతుండును సుదక్షిణ పాండ్య భగదత్తులును కేకయులేవురును నీలుండును రుక్మియు శల్యుండును విందానువిందులును గూడఁ బదునెనమండ్రు నక్షౌహిణీపతులయ్యెదరు. వీరలు నేనును కురు కృపాశ్వత్థామ కర్ణ బాహ్లిక సోమదత్త భూరిశ్రవులుం దక్కిన యోధవీరులును సంగరంబున నీ చెప్పిన రీతిని దిరిగెదము.

అర్జునుఁడు — తమ యాజ్ఞను శిరసావహించెదను. నాకు సారథియుం జక్రరక్షకులును మహాయోధులుఁ గావలయును.

భీష్ముండు వల్లెయని యమసుతు నక్షౌహిణీపతిత్వంబునకు నొడంబఱచి శల్యుసారథ్యంబునకు నియ్యకొలిపె. ఉత్తమౌజుండును యుధామన్యుండును జక్రరక్షకులుగ నేర్పరుపఁబడిరి. అంత నుత్తమంబైన యభిజిన్ముహూర్తమున జాహ్నవీ

వీరములచేత నభిషిక్తు నొనర్చి సకలాక్షౌహిణీ పతిత్వంబునకుఁ బట్టంబుఁగట్టిరి.

చతుర్థముని నిబ్బరము.

"అపాయంబునుఁ బాపుకొన నొక యుపాయంబును గన్ని పార్థుం జేరఁబోవు నెడ బ్రేటువడియున్న ప్రాణినగుటచే నీప్రయత్నమేమగునో యని యనుమానము. ఆ శరణాగత రక్షణ బిరుదాంకితుం డభయ మొసంగిన పిమ్మట నజాత శత్రుం జేయుద్ధంకి నేనిఁ బల్కునేమో యని దిగులు. ఈ దిగులననే రాచబింకంబును బోనాడి యతివినయంబుగ నాతని దర్శింప నేగినపు డెపుడాతని చూపులు పైఁబడునా యని వేచి యుండి, యనుగకమున్నే నాయంతట నేనే ఫలానివాఁడనని పేర్కొనుచు నడుగునకు మడుగులొత్తితి. ధర్మనందనా! ధర్మంబు వీడవలదని బ్రతిమలాడుకొంటి. ఈతఁడు ప్రసన్నుఁడైన పిమ్మట వాయుపుత్రుండేమనునో యను భయము. ఆతండు కూడఁ గృష్ణునిదే పొరపాటను దమకుఁ బ్రాణములు గొట్టుకొనుచునే యుండెను. అందులకు నన్ను రక్షింప నంగీకరించితిరి కదా యని వారికిఁ బంచసహస్ర వందనంబులర్పించి సంతసింపనుండఁ గౌరవసభఁ జేరఁబోవఁ బ్రయాణమైతి. వెంటనే నాయనంబున వారేమైన నంతరాయంబులఁ గల్పించి గన్విడువుఁడని పంచపాండవులకు బోధింతురేమో యని మనంబున విషాదమేర్పడియె. అందు నాకనుకూలంబుగ వ్యవహారంబులు చక్కఁబడుచున్న సమయంబున శక్రసూనుఁడు ప్రవేశించుఁగనే యారాట మధికమయ్యె. అయ్యో దైవమా! నీర

ల్లకును గలిసి కృష్ణునకు నన్నప్పగింతురాయను భయమేర్ప డియె. వారెల్లరా నా డక్రూరుని వలన గృష్ణునకంపు వినయ పూర్వకసందేశంబునుబట్టి నట్టేట బుట్టిముంచెదరాయని సం దేహము పొడమె. అప్పటికిని నవకాశముతటస్థించినపుడెల్ల నామనంబునగల భీతియు నాతురతయు విశదమగునటు "ఆర్యు లారా! ఆనారాయణుడాగ్రహావేశమున మీపైదండు విడియ దారుణసంగ్రామంబున మీరీనన్నట్లు రక్షించెదరో నీటముం చినను పాలముంచినను భారము మీయదియే" యనుచుంటి. "మేముజీవించి యున్నంత కాలము నీవుభయపడనక్కరలేదు. నిర్భయచేతస్కుడవైవర్తింపు" మనివారుబాసలాడునెడ జం కలుగొట్టుకొనుచు హర్షింపుచుంటి. కానికృష్ణుని గూర్చి భీష్ముడాడు పలుకులు నాకధైర్యముగల్గించుచుండె. సహ దేవుడు రాయబారిగ నేగి వచ్చినపిదప నాతని రాయబారపు విశేషములు తేటపఱచునెడ నేను కొనయూపిరితో గొట్టు కొనుచుంటిని. రణరంగమున ధర్మజుండక్కనల్లరం గసిమసం గెదనన్న నదిరిపడి నీకర్మమునీది పో పొమ్మని నాకుద్వాన మునగియెక్కడవా రక్కడ సర్దుకొందురేమోయని తహ తహపడితిని. తుదకు నాప్రయాసమంతయు వ్యర్థమయ్యె. ఎందఱిపాదములం బట్టినను జీవంబులు దక్కవయ్యె. నిజ బాంధవాళిని నాలుబిడ్డలను బయలుదేరి వచ్చునాడు వీక్షిం చువచ్చుటయె కడసారిచూపులయ్యె. ఎంతక్రిందమీదబడి నను నసువులు దక్కకపోయెగా. పైపెచ్చిందఱునాకైయసు రులు గోలుపోవనున్నారు. దినమున కొందఱు ననుబోలిన

నిష్ప్రయోజక శిఖామణులు గిట్టుటలేదు? వారలం దలఁచు వారెవరు? నేనట్లుగాక చిరస్మరణీయుండనైయుండు పార్థ ముండగు చతుర్ధన నామాంకుఁడ. నామూలమునఁ పాండవ కౌరవ యాదవబలంబున యోధానుయోధులును రాజాధిరాజులును పడిసిరిను ఖ్యాతిసంపాదించుకొంటి. వీరల దుహితలులోనగు నాఁడుబలగము నాకు నిత్యమంగళహారతు లొసంగుచుండు" ననుచుఁ జతుర్ధనుండాత్మలో వాపోవుచుఁ దన విడిదియందుండు నెడ నాతనికి భేరీరవంబువిననయ్యె. అదెయ్యది యని విచారింపనజ్ఞానుమతంబున దుర్యోధనుండు సకలసైన్యంబువారలఁ గురుక్షేత్రంబునకు నడుపుడని భేరిమ్రోగించుచున్నాఁడని తెలిసికొనియె.

మఱునటినాఁటి ప్రభాతంబున సకలసైన్యాధిపతులును సుచితరీతి నలంకృతులై పరమసంతోషంబున సన్నద్ధులై యుండిరి. విజయుండంతిపురంబునకుంజని గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులకును విదురసంజయులకును నేతద్వృత్తాంతము విన్నవించి ముదలఁ గొని వెడలి భూసురాశీర్వాదంబులును మంగళపాఠక గీతారవంబులును దుములంబులై రోదసినిండ దివ్యరథారూఢుండై యుదయాద్రిపైఁ బొడకట్టు చండభానుండునుంబోలె భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామ కర్ణగాంధారరాజరాధేయాదులుం జతుర్ధనుండును యుధిష్ఠిరాది సోదరులును దమతమ చందంబుమెఱయ సామజసైంధవస్యందనారూఢులై తోడరా నిజరాజధానియగు హస్తిపురినిర్గమించిరి. అత్తఱి బిడుగులుపడుట నెత్తురువానగురియుట మున్నగు నశుభంబు

లంగాంచి యెల్లరయాత్మలు భయంబునొందె. శాంతనవాను మతంబున నగ్గాండీవి మహోత్పాతంబులకు శాంతివిధానంబుఁ గావించి ముందునకు నడిచె. విజయదుందుభి కాహళ వేణు శంఖ నినదంబులు దిక్కులునిండ సేనలు కురుక్షేత్రంబున కరుదెంచె. అర్జునుఁడాత్మస్కంధావారంబునకుఁ దూర్పున ధృష్టకేతుని, నాగ్నేయంబున విందాను విందులను, దక్షిణభాగంబునసుదక్షిణుని, నైరృతి ప్రదేశంబున నీలునిఁ బశ్చిమస్థలంబునఁ గేకయులను వాయువ్యంబున నంగాధీశ్వరుని, వారిమధ్యంబునఁ బాంచాలరాజమత్స్యవల్లభులను నియమించె. సుయోధను నియోగంబున సేవకులును సకల పదార్థంబుల వలయు వారలకు నొసంగుచుండిరి. ఎల్లజనంబులును సంతోష భరితాత్ములై యుండిరి.

అట సయ్యుదువిభుఁ డాత్మానుచరులచేఁ బాండుపుత్రులు శమంతపంచకంబుననుంట యెఱిగి నవ్వె. పిదపఁ గొలువుకూటంబునకుఁజని బలభద్రాదుల రావించి వైరులు కురుక్షేత్రంబున కేతెంచిన విధానంబునంతయు వినిపించి మనము చ్చటికిఁ బోవలయు; వారలకు సమానులైన మనయోధుల నేర్పఱచెదనని హలాయుధున కిట్లనియె.

"భీష్మునకు నీవు, అశ్వత్థామకు శైనేయుడు, వృకధ్వజుఁడుద్రోణునకు, చేకితానుండు బాహ్లీక తనుజాతునకు, సనిరుద్ధుండు కృపునకు, నుద్ధవుండు మత్స్యేంద్రునకు దీప్తిమంతుండు రాజరాజునకు సాంబుండు, సూర్యతనయునకుఁ, బుష్కరుండు పాండ్యభూపాలునకు, గాందినీసుతుండు ద్రుపదునకు, సునంద

ముందు సుదక్షిణునకు, కృతవర్మ శల్యునకు, శుకుండు సైంధవునకు, అర్జునునకు నేనునుం జాలి నిలుచువారము. తక్కిన వారి వట నిర్ణయించుకొనవచ్చును. చారుదేష్ణా! ప్రయాణభేరి వేయింపుము."

అంతం గొలువుసాలించి కృష్ణుం డంతిపురంబునకుం జనియె.

అయ్యవసరంబున యదువృష్ణిభోజాంధకాదులు యుద్ధసన్నద్ధులైరి. కృష్ణుండును సముచిత శృంగారంబంగీకరించి యంతఃపురంబు వెడలె. సకల సాధనయుతంబై గరుడకేతనముతోం బ్రకాశించుచున్న తేరునకుం బ్రదక్షిణము గావించి మహాదేవతల దీవనలంగొని కృష్ణుడు రథారోహణంబుం జేసె. బలభద్ర సాత్యకి ప్రభృతి భ్రాతృవ్రాతంబును బ్రద్యుమ్న సాంబసారణ చారుదేష్ణాది కుమార సంఘంబునుగూడి తమ తమ బలంబులుగొల్వ నిజకేతనచ్ఛత్రచామర శంఖ శిరస్త్రాణ తనుత్రాణ, ధనుర్బాణాది నానావిధచిహ్న చిహ్నితంబులగు రథంబులెక్కి వెంబడించిరి.

ఇవ్విధంబున నశేషబలసమేతుండై కదలి రాజమార్గంబున నల్లనల్లనం జనుచున్న కంసవైరిపైం బౌరపుణ్యపురంధ్రులు కనకమయసౌధాగ్రంబులనుండి జయజయధ్వనులొనర్చుచుం బుష్పంబులంజల్లిరి మేటికయ్యంబులం గెల్చిన హరి కౌరవపాండవేయుల గెల్చుటకుం దానేగవలయునా? ఎవ్వరినైన నిందులోని వారినొక్కరినంపినం జాలదాయని కొందఱను చుండిరి. అట్లుకాదు, వారలలోను నదీనందనుండు, ద్రోణాచా

ర్యుఁడు, కర్ణుఁడు, అశ్వత్థాను, భీముఁడు మున్నగు బలాధికు లధికులుగలరని మఱికొందఱనుకొనుచుండిరి.

అవ్విధంబునఁగృష్ణుండు బంధు భ్రాతృపుత్ర మిత్రాది జనంబులు పరివేష్టించి కొలువ శమంతపంచకంబునకుం జనుదెంచియుంతకమున్న పన్నిన నిజశిబిరంబునం బ్రవేశించెను.

ఇక్కడఁ బాండవస్కంధావారంబున నొక్కరమ్య ప్రదేశంబునఁ గరదీపికాసహస్రంబులు వెలుంగ బాహ్లికాది కురువృద్ధులును, ద్రుపదాదిబంధువులును, ద్రోణాది మాన్యులును గర్ణాదిప్రభువులును, ధర్మజసుయోధనాది పౌత్రులును బరివేష్టింపఁగాంచనపీఠంబున గాంగేయుం డాసీనుండై యుండ నాతనితో నర్జునుండిట్లనియె.

“తాతా! కృష్ణుఁడు నిజబాంధవాళితో ససైన్యుండై యల్లదే విడిసియున్నాఁడు. మనసైన్యంబు పోరుపైఁబడ ననుజ్ఞ నిమ్మనుచున్నారు”

భీష్ముఁడు—సరియే. జననాథులను యుద్ధసన్నద్ధులఁ గండనుము.

అర్జునుఁడు— పార్థివోత్తములారా! చతుర్ధసభూరము ణునిఁ ద్రోచుటకు నేఁడు హరితోఁ కయ్య మారంభింపనున్నాము. ప్రాణంబులు తృణప్రాయంబులుగ నిశ్చయించి యుద్రేకపూరితులై పోరగల సామర్థ్యముగలవారు ముందుకు రండు. నిజ బలంబును గూర్చిసందేహించు వారు వెనుకకు మరలుఁడు.

అర్జునుని పల్కులాలకించి యందున్నవారెల్ల రేకకంఠమున నిట్లనిరి.

క॥ "సురనాథతనయ సంగర
ధరణిని బ్రాణంబు లొసఁగెదము కా చింతా
మరణేరణే యనెడు పలు
కెఱుఁగమే నీకేల మమ్ము నిట్లాడంగన్"

అట్లేని గయ్యంబునకుఁ జయ్యన సంసిద్ధులై రండని వారల నర్జునుం డనిపె.

మఱుదినంబున సూర్యోదయ కాలంబునకు విజయుం డత్యుగ్రమూర్తియై వెలువడఁ జతురంగబలములు రణరంగంబునకు నడువందొడంగె. భీష్మాదులును ధార్తరాష్ట్రశతంబును కేకయ మహీపాలురును నానాదేశాధీశ్వరులును దమతమ చతురంగబలంబులు గొలువ సంగరోచితాలాపంబు లాడుచు నాతని వెంబడించు చుండిరి. అంత నద్దేవేంద్ర నందనుం డందఱం గలయంజూచి భీష్మపాలికేగి మానుషవ్యూహంబు పన్నెదనని తెల్పి యనుజ్ఞవడసి వివిధ శస్త్రాస్త్ర ప్రవీణులైన వీరబలంబు నొక్కుమ్మడిగఁ జేర్చి వారికిం బ్రాపుగ వాయువేగులైన గుఱ్ఱపుదళములఁ గుదుఱుపఱచి వానికిం గాపుగా రణశూరులచే మీఱు తేఱులునిచి వానికిం దోడుగా గజారూఢులనుండ నియోగించి మానుషవ్యూహ మొనరించె. దీనికి ముందట గాంగేయ రాధేయులును దానును వామభాగంబున గురుకృపాశ్వత్థామలును దక్షిణపార్శ్వంబున భీమధృష్టద్యుమ్న ఘటోత్కచులును నడుమ యుధిష్ఠిర, నకుల, సహదేవ, దుర్యోధన, దుశ్శాసనాదులును జతుర్థనుండును వెనుక బాహ్లిక సోమదత్త భూరిశ్రవులును నెడనెడం దక్కిన వారలు తమ

తమ తనుత్రాణ శిరస్త్రాణ చాపబాణ తూణంబులు ధరియించి హస్త్యశ్వరథారూఢులై వీరాలాపంబులు నిగుడ పడమర మొగంబై యుండిరి.

అటఁ గాంతేయు లాయోధనంబున కేతెంచు విధంబెఱింగి బలరాముండు పొంగి బలంబులు వెలువడ నాజ్ఞయొసంగె. గరుడకేతనంబు గగనంబున వెలుఁగఁజేయుచున్న యరదంబును హరి యధిష్ఠించి పాంచజన్యంబొత్తె. సీరముసలంబులం జేఁబూని భీకరాకారుండగు బలభద్రుండు ప్రళయకాలరుద్రుండో యనం బ్రవేశించె. శస్త్రసాంగత్యమున న్విరోధికిఁ గాలుండో యననొప్పు సాత్యకి యుద్ధభూమిం జేరె. మత్స్యకేతనముతో యోధావళులు వెంటరాఁ బ్రద్యుమ్నుండరుదెంచె. వారి పిరుంద ననిరుద్ధవృత్తి ననిరుద్ధుండును, మహోజ్వలాకృతితోఁ జారుధేష్ణుండును అంబులోచన ప్రతిముండును నాహవకేళీధురంధరుండును నగు సాంబుండును మున్నగువారు రణరంగంబునకుఁ జేరిరి. భానుదేవుండును సారణుండును శతదేవుండును వరూథియుఁ జిత్రబర్హియు నాదిగాఁగల యోధులు దమ తమ సేనాసమేతులై సింహనాదంబులు సేయుచు శంఖంబుల బూరించుచుఁ గృష్ణునింగూడి చనిరి. వీరభటులం గలిగి మొడలేక ఘోషించు విజయభేరీ మృదంగకాహళాదుల యారవంబుల నమరి యిఱువది యక్షౌహిణుల సైన్య సముద్రం బర్జునద్వీపంబు ముంపుటకో యన బయలువెడలె. అంత నాహరి పాండవేయుల మానుషవ్యూహమును గాంచి వైరులు దిగ్భ్రమనొంద మహాచలవ్యూహంబును దానేర్పఱచె. అట్టి యుగ్రంబు

నకు ముస్మ్రన్నుఁడానును, బలభద్రుండును, సాత్యకియు వావ భాగంబునఁ బ్రద్యుమ్నానిరుద్ధ కృతవర్మలును దక్షిణపార్శ్వం బున గదసాంబ చారుదేష్ణులును మధ్యప్రదేశంబున బంధుమి త్రామాత్య సహితుండై యుగ్రసేనుండును బశ్చాద్భాగంబునఁ నుద్ధవాక్రూర చేకితానసారణాదులును నడనడ బృహద్భాను భానుదేవాది కుమారులు మెఱయుచుండిరి.

వీరల యుద్ధంబుఁ దిలకింపఁ గుతూహలులై పురంద రాది బృందారకులు విమానారూఢులై యంతరిక్షంబున నిలిచిరి.

మోహారంబులు రెండు సన్నాహంబునఁ దారసిల్లినఁగృ ష్ణుండుపాంచజన్యంబొత్తె. పాండవేయులసైన్యంబుబిత్తరపోయెను. సకల యాదవసేనయు నుత్సాహంబుతో సింహనాదంబొనర్చె. ఆరీతిహరిసేనానీకము నడతెఱంగాంచి కోపోద్రేకంబునసుభద్రా కాంతుఁడు దేవదత్తంబొత్తె. గురుఁడు, కృపుఁడు, ద్రోణిధర్మ పుత్రాదు లద్భుతంబుగా శంఖంబులమ్రోయించిరి. ఆసమయం బున దుశ్శాసనుండు వాసవింజేరవచ్చి సెలవుఁగొని సేనానిమి తిని రయంబున రణంబునకుం బురికొల్పె. వారునునుల్లాసంబున యాదవసేనందాకిన నుభయసైన్యంబులును జోతరించిన యాఁ బోతులరీతిగను గంధసింధురంబుల చందంబునను గొదమసిం గంబుల తెఱంగునను దలంపడిపోరిరి. కయ్యంబు కడుభయంక రంబైయుండె. తనను దాకిన దుశ్శాసనుని సాంబుఁడు విశిఖంబు లనొంచి వికర్ణునిపైఁగవిసి సారథింజంపె. తెప్పరిల్లిన దుస్ససే నుఁడు రయంబునఁ దీవ్రశరజాలంబు మగుడసాంబునిఁ జేరి

దుశ్శాసను నొక నిశితబాణంబున నొవ్వనేసె. సాంబుని తమ్ముం డగు సారణుఁడు వికర్ణుం దాఁకె సారథిం గూల్చిన వాఁడును రోష పూరితమానసుండై సాంబుని నొక క్రూరబాణంబున నొంచి హయంబులఁ గూల్చి కేతనంబును రాల్చె. సురనదీసూనుండు హారి పూర్వజన్ముని, సాత్యకిని భీముఁడును, ద్రోణుండు కృతవర్మను, కర్ణుడనిరుద్ధుం దాఁకిరి. అనిరుద్ధుండు బకధ్వంసిచాపంబు ఖండించె. బలరాముండు భీముని రథాంగంబుల గూల్చె. సాత్యకి యాతని కేతనంబునుఁ గూల్చె. అప్పుడు భీముండు రౌద్రమూర్తియై చండభాస్కరుని కంటె మండిపడుచు కందినముఖంబు బరుల నదలుగొల్ప భీకరంబుగ గదాదండంబును గిరగిరం ద్రిప్పుచుఁ బటుతరవేగంబున నేగి హలాయుధుని తేరునుగ్గొనరించె. సీరియుఁ గదాధారియై మరుత్తనయు సంహారంబొనర్పఁ గ్రోధావష్టంభమునఁ బఱుదేరుట మహావీరుండగు సవ్యసాచి కనుంగొని రోషావేశంబున ధృష్టద్యుమ్నాదులు తోడరా నా ప్రదేశంబునకు వేగవచ్చె. అంతమున్న భీష్మాదులు విశ్వంబెల్ల వడంక నార్చుచు నందుఁ జేరి శరజాలంబు గుప్పించుచుండిరి. ఆకాశసంచారులు విభ్రాంతినొంద శంఖపాంచజన్యారవంబొనర్చుచు దైత్యధ్వంసి యందుఁ జేరి యొక్కనిమిసమున భీష్మాదుల నొప్పించి యొకయక్షౌహిణీబలంబును బిలుకుమార్చె. అయ్యవసరంబున నర్జునుండు గర్జారవ కాలమేఘంబు చందంబున సింహనాదంబుఁ జేసి దేవదత్తంబు పూరించి కర్ణగాంధారేయులఁ గయ్యంబునకుఁ బురికొల్పె. హలాయుధుండు సుయోధను తమ్ములగు భీమబాహుని భీమునిఁ బీనుంగులం జేసిన రారాజర్జునిం జేరి యా

శోకవార్తవినిపింప సురరాజతనూభవుండు రాజులును గజనికా
యంబులును తోడరా హాలాయుధుండాకె. అతండును జంకక
హలంబుచే రథావళి నుగ్గుచేయుచు రాజులను
వాజులను జక్కాడుచుండెను. ప్రద్యుమ్నానిరు
ద్ధాదులు నాగలికేలం ద్రిప్పుచు సేనామధ్యం
బునఁ బాదచారులై భీమార్జునులపైఁ బర్వులిడుచున్న బలభ
ద్రుం గనుఁగొని వాయువేగంబున నాతనికిఁ బాసటగఁ
జేరిరి. అజగదేశవీరుండగు ఫల్గునుం డంతటికన్నిరూపులై గన్ప
ట్టుచు నొక్కపెట్టున శరావళిఁ గుప్పించి పదునార్వురం దున
మ్మాడె. అత్తరిఁ గృష్ణుఁడార్చుచు వెస నందుఁ జేరి వైరుల హస్తం
బులఁగల విండ్ల మహాశుగంబులచే సంహరించి వేరొక్క శరం
బు నెత్తుటకును తలలెత్తుటకును అవకాశము కలుగకుండునట్లు
బాణసముదాయంబుచేఁ గప్పివైచె. వీరలట్లుండ వీరుల వాజు
లం ద్రుంచె. రథంబుల నుగ్గునుగ్గు సేసె. సారథుల నేలపైఁ బడ
ద్రోసె. అది గన్గొని యర్జునుండు తోడ్తోడ సేతెంచి కృష్ణ
నిందాకె. అప్పుడక్కిరీటియు శౌరియు మించిన మచ్చరంబు
నొకరికొకరు దీసిపోక దేహంబుల వాడిశిలీముఖంబుల
నొవ్వంజేసి కొనుచు దారుణంబుగఁ బోరిరి. అట్లు వారిరువు
రును ఘనంబగు మచ్చరంబున రామరావణులట్లు హుంకా
రంబులు మెఱయఁ బోరుచుండ మిగిలిన యిరుపార్శ్వముల
లోని వీరులును నాయకులట్లే యార్పుచు భీకరసమరం బొ
ర్పుచుండిరి. ఉగ్రసేనుండు కురువృద్ధగు బాహ్లికునిపై శక్తి
డరింప నది యాతని వక్షస్థలంబునఁ దాకె. నెత్తురుగ్రక్కు

గాతండు నేలంగూలె. అదిగని యాతని కుమారుండైనసోమ
దత్తుఁ డుగ్రమూర్తియై యుగ్రసేను జివ్వునంజేరి యాతని తల
ఱికె. అంత నచ్చేకితానుఁడు నూఱుతూపుల సోమదత్తుపైఁ
రికింప నాతండు మదినెంచకఁ బిడుగువంటియొకమార్గణంబున
వీరుంగూలనేసె. మత్స్యనాయకుండగు విరటుంకుద్ధవునిచేఁ
జంపఁబడియె. దీనఁ బాంచాలపతి క్రుద్ధుండై సింహనాదం
బొనర్చి శస్త్రపరంపరలుద్ధవునిపైఁబఱచి తుదకు శక్తినివదలె.
ఆద్దానితాకుడున కుద్ధవుండు ధరణిం జతికిలంబడి యుసురు
లంబాసె. అంత నక్రూరుం డడలుచు నాతని ఘోటకంబులం
గూల్చి, సారథిందునిమి ఛత్రచామరంబులఁ బుడమిఁబడవైచి
యర్ధచంద్రబాణంబున నప్పాంచాలపతి మూర్ధంబుఁద్రుంచి
సింహనాదంబొనర్చె. ఆరవంబువిని శిఖండి మహారోషముతో
నడతర గమనంబున నేతెంచి పటు విశిఖంబులం గప్పి
యాతని ఖండించె.

ప్రొద్దుగ్రుంకుటచే నిరుపార్శ్వంబుల వారును బోరు
చాలించి నిజస్కంధావారంబులకుఁ జని మజ్జన భోజనాదులు
దీర్చి సుఖులైయుండిరి. హతులైన వారిందలంచుకొని దుఃఖిం
చుచు వైరంబు హెచ్చ నెప్పుడెప్పుడు సూర్యోదయంబగునా
యని రణకుతూహల చిత్తులై యుండిరి.

అట్లు సమరంబు పదియాఱు దినములుజరిగె. పాండవ
సైన్యంబున భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామ కర్ణభూరిశ్రవులును,
యుధిష్ఠిర భీమార్జున నకుల సహదేవ దుర్యోధన దుశ్శాసను
లును, శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులును, శల్యుండును, నుత్తమా

జుండును, యుధామన్యుండును, ఘటోత్కచ సైంధవ విందానువిందులును, నీలసుదక్షిణ పాండ్య యవనకేకయులును, జతుర్ధనుండును, జతురక్షౌహిణీ బలంబులుందక్కఁ దక్కిన బలంబులతోడ బాహ్లికాదులు మడిసిరి. యాదవ బలంబున రామకృష్ణ సాత్యకి గదులును, ప్రద్యుమ్న సాంబసారణ చారుదేష్ణ బృహద్భాను భానుదేవదీప్తిమదరుణాది కృష్ణకుమార వర్గంబును, ననిరుద్ధ చేకితాన కృతవర్మలును, నక్షౌహిణీ ద్వయంబునుదక్కఁ దక్కిన సైన్యంబులతోడం గూడ నుద్ధవాదులు మడిసిరి.

పదునెనిమిదవనాఁడు ప్రభాతసమయంబునఁ బార్థుఁడు మేల్కాంచి కాలోచితంబులం దీర్చుకొని గురుకృపాశ్వత్థామ యుధిష్ఠిర దుర్యోధన కర్ణాది యోధ వీర సమేతుండైయున్న గంగానందనునిం గాంచి యతని యనుమతి నుచితాసనంబునఁ గూర్చుండి యిట్లనియె.

క॥ అనఘా నేఁడీవ్విధమున
మొనదీర్పఁగవలయు నందు మురవైరికిఁ గుం
డిన పతి దగులుపడక యుం
డ నుపాయము తలఁచి చెప్పఁడా వెరవదరన్॥

భీష్ముఁడు—అర్జునా! శకటాకృతిగా వ్యూహముంబన్ని చతుర్ధను నందు దాతము.

అట్లనుజ్ఞఁ గొని వెడలి సకలసైన్యంబులఁ గట్టాయితంబైన రథారోహణంబు గావించి కపికేతనంబు మెఱయ

విజయభేరీ మృదంగ శంఖకాహళాది వాద్యంబులు మెఱయ యుద్ధభూమికిం బోయిరంత.

అర్జునుఁడు శకటాకారంబుగ మోహారంబున్ని దాని లోనంతరవ్యూహంబుగాఁ బద్మవ్యూహంబు నమకట్టి దాని మధ్యప్రదేశంబున సూచీవ్యూహంబు నిర్మించి యద్దానిమూల స్థానంబునఁ జతుర్ధనునుంచె. ముఖద్వారంబునఁ గేకయ పంచకంబును, పిఱుంద నుదక్షిణుండును, పశ్చాద్భాగంబున నక్షౌహిణీబలంబు మున్నిడుకొని నకుల సహదేవ సహితంబుగ యుధిష్ఠిరుండును దత్సూచీ మూలస్థానంబునఁ జతుర్ధనుండునుఁ నతని చుట్టును గురుకృపాశ్వత్థామాదులును నియమింపబడిరి. అర్జునుఁడును గాంగేయుండును వృకోదరుండును భూరిశ్రవాదులుసింహనాదంబొనర్చుచు శంఖంబులఁబూరించుచు వప్పెను కొగ్గరంబునకు ముందటనిలిచియుండిరి. యాదవవీరులును నద్దానింగాంచి సింహనాదం బొనర్చుచు నిజశంఖంబులఁబూరించుచు నతిరయంబునంజని యర్జునసైన్యంబునుందాకిన నిరువాగులుంగలసి పదాతులుఁబదాతులు, రథంబులురథంబులును, దురంగంబులు దురంగంబులును, ఘోరంబుగాఁ బోరం దొడంగె. ధృష్టద్యుమ్నుఁడును చేకితానుండునునత్యుగ్రంబుగ బోరుచుండిరి. ఇరువురరథంబులు నేలంగూల ముష్టియుద్ధంబునకు గడంగిరి. మీఱిన బలగర్వంబుల ధృష్టద్యుమ్నుఁడాతని మర్దించె. అది గనుంగొని కృతవర్మ ద్రుపద భూపాల సుతునిందాకె. కృతవర్మ సారథిం గోల్పోయినవాఁడై సారథ్యమును స్వయముగ నల్పుచుఁ బాంచాల విభుకుమారుండు

మూర్ఛపోవునట్లు ఫాలమునఁ దాకనొక బాణంబు నేసె. అప్పుడు శిఖండి యాత్రంబునఁ గృతవర్మఁ దాకి యాతని కేతన ఛత్ర చామరకిరీటంబుల నేలంగూల్చె. పదంపడి కృతవర్మ శిరముం ద్రుంచె. దీన నారుక్మిణీరమణుఁడు మేరమీరిన యాగ్రహంబు వహించి విష్వక్సేనుపై నిష్ఠుల బాణవర్షంబును గురిపించె. అర్జునుఁడును గాలుసేతు లాడించుకొనుట కవకాశము లేనట్లు కృష్ణుని బాణసముద్రమున ముంచె. బలభద్రుండు భీమునిఁ దలపడిన నవ్వాయుపుత్రుఁ డాతని విరథునొనరించె. వెంటనే యాతఁడు భూమికి లంఘించి భీమునిరథంబును హయంబును గిరగిరం ద్రిప్పి నేలపైఁ గొట్టె. మారుతాత్మజుఁడు సక్రోధుండై తననిండుమగటిమి ప్రకటించుచు సురలబ్బురమంద గదచే హాలధరువక్షంబునఁ గొట్టె. ఇంతలోఁ ద్రిపురాంతకుండైన ఫాలాక్షుఁడోయన మాధవుం డామరున్నందనుం దాకె. అది వీక్షించి యర్జునుండందుఁ జేరి హరిం దూలించె. రోషంబున హరిహలాయుధు లిరువురు నరుని యురంబును నొసటను గాఢంబుగఁ దాకునట్లు నారాచంబు లేయ వాసవి యప్పుడుగఱచి రోషంబున రామకృష్ణులపై సమ్మోహనాస్త్రంబు నేసె. వారిరువురును మూర్ఛం జెందిరి. దారకుఁడు సత్యాసుతుఁడుఁ దోడి వారలం గొంపోయె. వెంటనే యనిరుద్ధుండేతెంచి సవ్యాపసవ్యంబుగ ఘనబాణపుంజంబుల శత్రుమండలిపై విసరె. అయ్యవసరంబున భూరిశ్రవుఁ డల్లెడలఁ దానయై విహరించుచున్న హరిపౌత్రుఁ డాయఁబోవుచుండ వృకోదరుండు వారించి రోషరక్తాక్షుండై మహాట్టహాసంబున నవ్వీరుని వక్షస్థలంబు

షుగుల గదాదండంబు విసరె. దాననాతండు త్రెళ్లకుండ టచే హరిపౌత్రుని మగుడంగదిసి వృకోదరుండు శిరముఁ దెగ నేసె. అట్లనిరుద్ధుఁ జంపి సింహనాదంబుఁ జేసి సరోవరంబుఁ గలంచు గంధసింధురంబట్లు యాదవసైన్యంబుఁ జొచ్చి గదం ద్రిప్పుచు సర్వంబును పీనుగుల మయంబొనర్చుచుండె. మారుండు సూనుఁడు మదయుఱుతింగి కనుఁగొనల నీరునించి ధైర్యమువహించి వడముడిం దాకె. పిడుగులవంటి బాణంబు లమితంబుగ నేయ నాతండుగ్రుండై గదాదండంబును వక్షస్థలంబున కుపలక్షించి వేయ నవ్వీరుండు సోలి త్రుటిలో తెలివొంది విలయకాలుండువోలె విజృంభించి భీముని మూర్ఛాక్రాంతు నొనర్చె. ఇంతలో నాతని ధృష్టద్యుమ్నుం డెదుర్కొని పుంఖానుపుంఖంబులుగ నిశితశరపరంపరలు బఱపె. అట్లా దండిమగలిరువురొండొరులపై నిష్ఠురకాండం బుల నిగిడించుకొనిరి. తుదకు ధృష్టద్యుమ్నుండు ప్రద్యుమ్నుని శిరంబును హరించి సింహనాదంబొనర్చె. అంత నయ్యాదవ సైన్యంబు దైన్యంబునొంది నల్లెడలం గలియఁజూచు నెడ సాంబ సారణాదులు రభసంబున నందుఁ జేరిరి. ఉభయసైన్యంబుల కును బోరు ఘోరంబయ్యె.

అర్జునుండు దివ్యశరంబుల నారి సంధించి యారథికుల నతివిచిత్రముగఁ ద్రుంచి హరికుమారుల నిశ్శేషంబుగా వధియించె. దుర్యోధనప్రముఖులు హత శేషబలంబును జంపిరి.

ఇటరామకృష్ణులు సాత్యకిదారకులు సేయు శిశిరోప చారంబులవలన మూర్ఛందేఱి హతంబులైన తురగకుండా

లంబులను, నుగ్గునుగ్గైన రథావళులను, ద్రెళ్లినసైన్యానీకంబును మ్రగ్గిన కుమారవర్గంబునుం గలిగి నిర్మానుష్యంబైన యాత్మసైన్యంబుం జూచి శోకవ్యాకుల చిత్తులైరి. అంతనా కృష్ణుండు మధ్యందినమార్తాండుని వోలె జూడనశక్యంబైన భీకరాననంబుతో విలయకాలంబునం బొడము విస్ఫులింగంబులట్ల కనుల నుండి రోషాగ్నికణంబు లురలం గల్పాంతకాలమందలి మేఘార్భటంబట్లు గుణారావంబొనర్చుచు శత్రువులు తల్లడిల్లునట్లు పాంచజన్యంబొత్తి రామసాత్యకు లిరువంకల రాఁగ నడచె. వచ్చునా ముప్వురిపై భీష్మార్జునులు నిజబలంబులఁ బురికొల్పిరి. ఆముప్వురను నింద్రుండు వజ్రాయుధంబునఁ బర్వతంబులఁ దరిగినట్లు కుంజరయూథంబులఁ గూల్చిరి. తురంగంబులఁ దునిమిరి. రథికుల కంఠంబు లవలీలగ నులిమివైచిరి. పెనుగాలి వృక్షఫలంబులు రాల్చువిధంబున బదాతుల శిరంబుల నెగఱఁగొట్టుచుండిరి. ముసలాయుధుండు భీష్ముని నొవ్వంజేసె. భీముని ద్రోసె. అర్జునుని మోదె. హైడింబువనఁ దూలించె. మురహరుఁడు గొడుగుల పొడుచుచు సిడంబులఁ గూల్చుచు రథంబులఁ బొడిపొడి సేయుచుఁ బెక్కురు యోధుల నంబరి మార్చుచుండె. అర్జునుండు కోపోద్దీపిత మానసుండై రామసాత్యకులతోఁ బెనంగుచున్న యెడఁ బార్థుసైన్యాటవుల దహింపజేసితినను నుత్సాహంబునఁ జెల్లారిన క్రోధాగ్నితోఁ గృష్ణుఁడు ముగ్గరంబు గదియంబోవుచుండె. భీష్మాదులడ్డగింప నవ్వీరవరుల నంపగమిం గప్పి నిశ్చేష్టితుల నొనర్చి వారిం దాటి సూచీవ్యూహంబుఁ బ్రవేశించె. అట నెదురుపడిన కేకయాదుల నిశిత శరాసనంబుల వంచె. వారలం గడచి

చను నడను దక్షిణంబుం దద్దంబు వచ్చె. వచ్చిన యాతని నొకశరాస
నంబునఁ జచ్చినయట్లుండఁజేసె. అంతధర్మనందనుండును గవ
లును దారసిల్లిరి. వారల బాణసముదాయంబుల నొవ్వఁజేసి
పద్మవ్యూహంబుఁ జేరి పాంచజన్యంబొత్తె. అటఁగలసైన్యము
కృష్ణునిం గాంచి బెబ్బులింగన్న మృగంబులువోలెఁ జెదఱనుం
టఁ బాండవమధ్యముండు గాంచి కుండినేశ్వరుఁడు చచ్చె
నేమోయను భయంబునఁ దనతోఁ బోరుచున్న సాత్యకి నీరసా
ణుల నటవదలి రయంబున నందేగి సైన్యంబునుం బురికొల్పి గజ
గజవడంకుచున్న చతుర్థన జననాథుని వెన్నుజఱచి కృష్ణునిం
గవిసె. ఇంతలో రాముండును సాత్యకియుఁ గృష్ణుంజేరవచ్చిరి.
ఆసమయంబునకు భీష్మాదియోధవీరులుకూడ సవ్యసాచిం జేరిరి.
సాత్యకిధృష్టద్యుమ్నులు సింగంబులభంగి నార్చుచు వివిధగతు
లఁబోరుచుండిరి. తీవ్రగమనంబునఁ దేరునటునిటు బఱ
తెంచుచు గజంబులఁద్రుంచుచు యోధుల నుగ్గుసేయుచు
ర ణ కే ళి యొ న ర్చు చు న్న రా ము ని కి ఘ టో
త్కచుం డడ్డువడియె. వానితురంగంబుల వధించి పైకుఱికి
కోదండంబు విఱిచి హలంబును విసరిన నాప్రేటువెన్నునకుం
దగుల నాతండు చలించిన మనంబున విడుచున్న చేలంబును
గూడఁ బాటింపకఁ దండ్రి తేరుసమీపింప నాతండుఱికె. అటఁ
గృష్ణుఁ డచ్చతుర్థనుఁ జేరఁ రాఁగ ధనంజయుండు దేవదత్తంబు
పూరించి సారవంతంబగు సాయకంబున దారకు నొవ్వనేసె.
హయమ్ములఁగూల్చె. దానఁ గృష్ణుదరుణలోచనుండై యప్పా
రుపైనాగ్నేయాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించె. అయ్యది యగ్ని

జ్వాలలం గ్రక్కుచు బయలువెడల సైన్యంబులు భిన్నభిన్నంబులై యసురులరక్షించుకొనుటకుం జెదఱిపాఱిరి. అర్జునుండు కోపగించి యద్దానిపై వారుణాస్త్రంబు బ్రయోగించె. లోకంబంతయు తిమిరమయంబయ్యె. వనజాక్షుఁడయ్యది వారింప సమోఘంబగు వాయువ్యాస్త్రంబుంబంచె. ఉగ్రుండై యర్జునుండు తన్నివారణమునకై నాగాస్త్రం బేసె. గోవిందుడద్దాని భయంబుఁ బాప గారుడాస్త్రం బేసె. అర్జునుండు దానిని నైంద్ర బాణంబునఁ దుత్తునియలుఁ సేసె. తుదకు యాదవనాయకుండలిగి బ్రహ్మాస్త్రమునువదలె. ప్రతిశరము లేకునికి ఫల్గుణుండు నా బ్రహ్మాస్త్రంబునే యభిమంత్రించివదిలె. అవిరెండును గొండొకతడవు పోరాడి యఖిలదేవతలాశ్చర్యంబునొందఁ దమకుతామె శాంతమయ్యె.

అంత నుక్కుమ్మడిగ భీష్మాదులు చుట్టుముట్టికృష్ణునిపైఁ గ్రూరనారాచంబులఁ జొనిపిరి. అతండును జలింపక నిప్పులవంటి బాణములచేవారల సివ్వెరగందఁ జేసె. వైరులు ముప్పిరిగొన్న బలంబునఁ గృష్ణునిసారథిని తురంగంబులను గాఢముగ నొవ్వంజేసిరి. కృష్ణుండు ప్రళయకాలుండై ఘోర చక్రంబుఁ జేబూని యుధిష్ఠిరుండక్క సెల్లవారినిం జెండిరమ్మనిప్రయోగించె.

గీ॥ మన్నుమిన్నును నేకమైమంటలెగయ
జక్రమే తేరఁగాఁ జూచి సవ్యసాచి
యున్న యత్నంబులన్నియు నుడిగి యాచ
తుర్థునిఁ దనవెనుకకుఁ ద్రోచినిలిచె.

అట్లు తెంచిన చక్రము కుండినభూనాథునకడ్డమై నిలిచిన గాండీవిని హరించి చతుర్థుని కంఠంబుఁదునిమె.

చ॥ నరునిశిరంబు కేశవ వినాయక కేతన చక్రిదైత్యసం
హారపరమాత్మ మాధవమురారి సరోరుహపత్రనేత్ర భూ
ధరధర యిందిరారమణ దానవవైరి యటంచుఁబల్కు చుఁ
ధరపైఁ ద్రావాలె నంతట సుదర్శన ముగ్రతమీాజి ద్రేల్మి డిన్

గాంగేయాదుల నెల్లర గీటడంచె. నిలింపాదులు భీతిల్లిరి. నెత్తుటేరు బాఱునెడ మానవులయొక్కయు జంతువుల యొక్కయు శిరంబులును మెదలును తొడలును బొమ్ములును చూర్ణంబులైన గొడుగులును కేతనంబులును నందుఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండె. తాను దప్ప తనబలంబునుసర్వంబును సుదర్శన నివృత్తంబగుట ధర్మనందనుఁ డెఱింగి మృతులైన గురుపితామహాజ్ఞాతి బంధుమిత్రామాత్యుల నానాదేశాగత రాజన్యులంగనుంగొన రథంబుడిగ్గివచ్చి మహాశోకాకులసంతప్తమానసుండై గాంగేయుం గనుంగొని మూర్ఛఁజెందికొంత తడవునకుం దెలిసి కన్నీరుఁ గార్చుచు నాతని పాదంబులపైఁబడి విలపించుచునిట్లనియె.

తే॥ గీ॥ అనఘ స్వచ్ఛంద మరణుండ వవనిఁగల్లు
మగలకెల్లను మగఁడవఁ బొగడనెగడు

పరశురాముని గెల్చిన బాహుబలుఁడ
వైననీవును బొలిసితేమందు విధిని.

అంతనచ్చోటుఁబాసి గురుకృపాశ్వత్థామకర్ణ దుర్యోధనాదులంజూచి "అయ్యో నేనెంతపాపాత్ముఁడను! నానిమిత్తంబునఁగదా వీరెల్లరు గతజీవులైరి. ఈపాపంబునన్నెట్లు వీడు? సుదర్శనచక్రరాజమా! మహాపాపాత్ముండననియా నన్నుస్పృశింపనొల్లక స్వామింజేరితివి?" అనిచింతించుచుఁ బెల్లుగఁ దల్లడిల్లుచుండె. ఆపిమ్మట నందుండి ముందఱకేగి కూలి నశాల్యలంబును మావంతులతోడఁ బీనుంగులై యేనుఁగులం గాంచివిలపించుచు నచటభీమసేనునిఁ గవలంగాంచి కూలఁబడి యిట్లనుచు శోకింపఁదొడంగె. "తమ్ములారా! మీరం దఱిట్లగుటవినిన తల్లియు ద్రౌపదియు నేమగుదురు? పాషాణ హృదయుండనగుట నేనిట్లు నిలిచియుంటి.

సీ॥ దుర్యోధనుండు బద్ధునిఁజేసి ముంపనా
నదినుండి వచ్చిననాటి శక్తి
మమ్ములాక్షా నివాసమ్మునఁ గీడుచెం
దకయుండఁ దెచ్చిన నాఁటిశక్తి
వనమధ్యమున హిడింబుని యుద్ధమునను బ్రా
ణములనుగొన్నట్టి నాఁటిపెంపు
నంతిపురీజనులంత సంతోషింప
బకునిజంపినయట్టి బాహువీర్య
మెవ్విధంబున మడఁగె నేఁడచటికేగె
నేతెఱంగునడాగె నేఁడచటనడఁగె

హా!మదేభాయుతత్రాణ హాగదాగ్ర
వీణ హా!వీర హా!జగత్ప్రాణతనయ

గీ॥ నకులసహదేవులార ఖండనపటిష్ఠు
లార సౌందర్యలక్ష్మీకుమారులార
పోయితిరె మీరు నేఁడు నాపొందువిడిచి
యంచువిలపించు నలుదిక్కులాలకించు.

ఇవ్విధంబున రోదనంబుచేయుచుఁ గొన్ని యడుగులు నడిచి చతుర్థనుం గనుఁగొని పుడమింబడియిట్లనియె. "కుండిన నాథా! నిన్నావఁ బ్రతినఁబూనిన యర్జునుండు మే నాయువులున్నంతవఱకు నిన్ను రక్షించి తుదకు ప్రాణము లర్పించె. కలుషాత్ముండనగు నేను నిర్భాగ్యుండనై నిన్ను బ్రతికింపలేకఁ బోతి. వంగడంబునకు నపయశమ్ముం గూర్చితి"

అంతనాదండంబడియున్న నరుకళేబరంబు డగ్గఱి తచ్ఛరీరంబు తనయంకతలంబున బెట్టుకొని యుమ్మలికం బధికంబగుడు పొమ్మసిలి పెద్దకాలంబునకుఁ దెలివినొంది నేత్రంబులనుండి కన్నీరుగాఱ హోరుమనియేడ్చియిట్లనియె.

సీ॥ ద్రోణశాసనమున ద్రుపదుఁ దెచ్చినయట్టి
నీభుజావిభవంబు నేఁడడంగె
నంగారపర్ణుని భంగపెట్టినయట్టి
నీ దివ్యశక్తిదా నేఁడడంగె
దారుణమత్స్య యంత్రంబేసిమించిన
నీశరాసనదీప్తి నేఁడడంగె

పాంచాలికై మహీపాలురఁ గెల్చిన
నీవిక్రమస్ఫూర్తి నేఁడడంగె
హా సరోజాత వైరికులావతంస
హా జిష్ణోద్దండ పరిపంథిరాజహంస
హా మహాశౌర్య హా సురాచార్యధైర్య
హా జయద్వీర హా హరిహయకుమార॥

ఇట్లు పలువిధంబుల నాతనిం దలంచితలంచి రోదనంబు సేయుచున్న యమ్మేదినీనాథు దైన్యాలాపంబులు బలభద్ర సాత్యకులు విని కృష్ణునిపాలికిం జని చక్రధాటికిఁ దప్పించు కొని యెవ్వఁడో యొకఁ డింద్రసుతువాహినిం గద్గదకంఠమున నేడ్చుచున్నాఁడని తెల్పిరి.

కృష్ణుఁడు— సోదరులారా! ఆయేడ్చునాతఁడు ధర్మరాజు. మనమేగి యాతని నోదార్పుదము రండు.

అట్లేగు నెడఁ గృష్ణుఁ డాత్మసేనా మధ్యంబునఁ బడియున్న చతురంగబలంబులను యాదవవీరులం గనుఁగొనుచు శోకవ్యాకులిత మనస్కుఁడై పాండవబలంబుఁ దఱియఁ బోవుచు సోదరులకు గాంగేయాది ప్రముఖులఁ జూపుచుఁ బాడఱియున్న పార్థుతేరు చేరంజన యమనందనుఁడు లేచి తనతొడపైనున్న వివ్వచ్ఛుశిరము యదువీరుని రథంబుపై నిడి యశ్రుపూరిత లోచనుండై హరిపాదములపైఁ బ్రాలి దీనుండై యిట్లనియె.

గీ॥ అఖిలభూతసముఁడు నవవర్గదాయకుం
డంబుజాతనేత్రుఁ డనుచుఁ బలుకు

మాటదప్పకుండ మాధవా ననుఁ జక్రి
కోటిద్రుంచి పేరిగూడ నంపు.

ఉ॥ తమ్ముఁడు రాజులుం దెగిన దానికి నీగతి నిల్వలేక శో
కమ్మున నుంటగాదు తనుఁగావుమటంచుఁ జతుర్థనుండు ప్రా
సమ్మున నన్నుఁ జేరె మనుజప్రభుఁ డంచును నిట్టివానిఁ జ
క్రమ్మున కప్పగించితిఁ గఁబ్రాణము లేటికి నాకు మాధవా.

అట్లనిన యమనందనునికిఁ గృష్ణుండిట్లనియె.

ధరణీశ్వరా! నీకిష్టమైనవాని నొక్కనిఁ గోరుకొనుము. పునర్జీవితు నొనర్చెద.

ధర్మరాజు—దైత్యాంతకా! చతుర్థుని నిమ్ము. మహాప్రసాదము.

కృష్ణుఁడు—హా! ఇదేటి వెఱ్ఱి! గురుకృప భీష్మాదులను నిజసోదరులను సుయోధనాది నిజబాంధవులను విడనాడి యాతని గోరుటేటి న్యాయము?

ధర్మనందనుఁడు—పద్మనాభా! నాకందఱి కంటె నాతఁడే యెక్కువ. ఆతని నిచ్చుటయే నాకు బ్రహ్మపద మిచ్చినట్లు.

కృష్ణుఁడిట్లనియె.

గీ॥ సర్వభూతదయాపర సత్యసంధ
రాజపూజిత పదపద్మ రాజితనయ
శోభనాకార నీచిత్తశుద్ధికాత్మఁ
జాలమెచ్చితిఁ గుండినేశ్వరునితోడ॥

క॥ జీవించుఁగాత మర్త్యులు
జీవాత్ములుఁగాఁగ నుభయసేవలునిపుడీ
దేవాధిపశంకరవా
ణీవల్లభు లాత్మలోన నివ్వెరగందన్

అని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ వచించిన తోడనే సకల జనంబులును చచ్చుటయు బ్రతుకుటయునెఱుఁగక ప్రథమవైరంబునే మది నెంచి రోషంబునఁ గలియబడఁదొడఁగ ధర్మజాదులు హాలధరుండును వారల నివారించి వలినాత్ము మహిమ చేఁజరిగినకథాంశంబు విప్పిచెప్పిరి. సకలలోకారాధ్యుఁడగు పుండరీకాక్షుని యక్షీణప్రభావంబునకుఁ బురందరాదిబృందారకులమందానంద కందళిత హృదయారవిందులై ప్రసూనవర్షంబు గురియించిరి. అంత సుయోధనాది ధార్తరాష్ట్రులును, యుధిష్ఠిరాది పాండవేయులును, ద్రుపదవిరాటాది నానాధీశ్వరులును, గాంగేయాదులును నద్దేవదేవునకుఁ గృతప్రణాములైనిలిచిరి. విజ్ఞాననిధియగు దేవవ్రతుండు కృతాంజలియైయాతనియవతారంబులెన్నుచు బహుభంగుల బ్రస్తుతించె. అట్లువినుతించు నప్పరమభాగవతుని యాదవనాయకుండు మృదుమధురభాషణంబుల నాదరించె. ధర్మజభీమదుర్యోధనాది సకలరాజన్యుల సుచిత్రప్రకారంబుల సంభావించె, చిన్నవోయియున్న యర్జునునిఁ జేరందీసి యాలింగనంబొనర్చి హృదయానందంబుగావించె. చరణంబుల కెఱఁగిన చతుర్థుని మన్నించె అందున్నవారి నెల్లరఁ దనతో ద్వారకకుఁజనుదేరఁ

౯౮. అట్లుచేరినవారినెల్లఁ గృష్ణుండు ద్వారకయందు గౌరవించి పంపె.

క॥ అని శుకయోగీంద్రుండ
య్యనిమిషరాడ్పౌత్రునకుఁ దయాపరుఁడై చె
ప్పినవృత్తాంతము నాతన
మున సూతుఁడు శౌనకాది మునులకుఁ జెప్పెన్

నేస్తమును చుట్టరికమును గురుస్థానమును స్వార్థమును ద్యజించి, యుసురులనేని లెక్కింపక శరణాగతుని రక్షింపనుంకించిన యర్జునుని సామర్థ్యంబును, ధర్మరాజు ధర్మబుద్ధియుఁ, గష్టకాలంబున దుర్యోధనాదుల సౌహార్దంబును శ్రీకృష్ణుని పరాక్రమ మహిమాదులను మునివరేణ్యులు వేభంగులఁగొనియాడిరి. ఈ చిత్రభారతం బతివిచిత్రంబని విస్మితహృదయులైరి.

సంపూర్ణము.

శ్రీ వల్లి వేంకట సుబ్బారాయ కృతగ్రంథములు.

1 సువర్ణముఖి. (నవల) 0-12-0

2 గంగాబాయి. (నవల) 0-12-0

3 దుర్యోధన పరాభవము. 0-10-0

(ఐదు అంకముల నాటకము)

క్రొత్తనాటకము! క్రొత్తనాటకము!

బుద్ధిసాగరవిజయము. 0-12-0

(ఐదు అంకముల నాటకము)

రాబోవు గ్రంథములు.

---

1 హనుమద్విజయము (వచనము)

2 త్రిభువనము (నవల)

వలయువారు:—

పి. వి. రమణయ్యా అండు సన్,

గుంటూరు.